

מאיר המשפט על הלכות גניבה

	שמה – שנה: הלכות גניבה	
2	איסור גניבה ומי נקרא גנב ומאיזה שעה מתחייב	שמה
7	דין אשה ועבד וקמץ שגנבו	שמה
9	גנב חלבו של חברו ואכלו, משלם לו דמי חלבו	שנה
9	דין הגונב כים בשבת	שנא
10		שנב
10	נשתנה הגניבה ביד הגנב או שנתיאשו בעליה ממנה	שנג
12	השביחה הגניבה ביד הגנב	שנד
15	גנב שהחזיר הגניבה שלא מדעת הבעלים	שנה
16	אסור לקנות שום דבר מהגנב, והקונה מגנב מפורסם או אינו מפורסם	שנו
20	המכיר כליו וספריו ויצא לו שם גניבה בעיר	שנו
22	דברים האסורים לקנות מהרועים ומשומרי פירות ומבעלי אומנות	שנה

מאיר המשפט על הלכות גניבה

הלכות גניבה

סימן שמח – איסור גניבה ומי נקרא גנב ומאיזה שעה מתחייב, ובו ח' סעיפים
(א) אסור לגנוב, אפילו כל שהוא, דין תורה(א). ואסור לגנוב אפילו דרך שחוק(ב), ואפילו על מנת להחזיר! (ג) או כדי לשלם תשלומי כפל(ד) או כדי לצערו(ה), הכל אסור, כדי שלא ירגיל עצמו בכך.

(א) אסור לגנוב אפילו כל שהוא - דכמו שחצי שיעורין לענין איסור חלב ודם אסור מן התורה אף על גב דאין לוקין עליו, כן חצי שיעור לענין ממון ג"כ אסור מן התורה אף על גב דאין לוקין עליו (סמ"ע).

(ב) אפילו דרך שחוק - אסור לגנוב את שלו מאחרי הגנב שלא יראה כגנב, אך במקום דאיכא פסידא מותר אף ליכנס לחצר חבירו (פ"ת).

(ג) ואפילו על מנת להחזיר - ר"ל שלקחו לצורכו ולהחזירו בעינו אחר כך (סמ"ע).

(ד) לשלם תשלומי כפל - שרוצה לההנותו ויודע בו שלא יקבלנו ממנו (סמ"ע).

(ה) או כדי לצערו – יש להסתפק אם הגזול על מנת לשלם או למינקט או להחזיר אם חייב באונסין, ועיקר שלא חייב באונסין (קצה"ח).²

(ב) כל הגנוב(ו) אפילו שוה פרוטה³ עובר על לאו דלא תגנובו (ויקרא יט יא) וחייב לשלם,

¹ עי' ספר המקנה (קונט"א לסי' כ"ח סעי' א' ד"ה אמנם נראה) הגזול מעכו"ם ודעתו ליתן דמיו אין בו לא משום לאו דלא תגזול כיון שדעתו ליתן דמיו ולא משום לא תחמוד דבלא תחמוד כתוב מפורש בית רעך וכל אשר לרעך ועכו"ם נתמעט מרעך עש"ה באורך. גם בשואל ומשיב (קמא ח"א סוסי' קכ"ו) מבואר דבעכו"ם כל דיהב דמי לא שייך איסור חמס.

² עי' כנה"ג הגהות הטור ריש שמח בשם הרשב"א: אסור לגנוב ספרים ופירושים עד שיעתיק אותם, וצ"ע אם זה בגלל שאפשר להשכיר אותם, עי' לעיל סי' רצב ס"כ: במקום בטול תורה שאין ספרים נמצאים יכולין בית דין לכופ לאחד להשאל ספריו ללמוד מהן ובלבד שישלמו לו מה שיתקלקלו הספרים.

עי' לעיל הערה בשם השו"מ, ולפי זה בגזול על מנת להחזיר אולי אפשר לקיים המצוה. שאלה שנתנו לו עצים או כסף וזהב לעשות מהם כלי והאומן יש לו ג"כ כסף או עצים כיוצא בזה ויש לו כעת צורך בזה שניתן לו מבעה"ב שרי להחליף מה שניתן לו מבעה"ב כל זמן שאין קפידא לבעה"ב כלל הרשות ביד האומן לקחתו לעצמו כשהוא צריך אליו ולתת אחר תחתיו להשלים חפצו של בעה"ב ואין גזל (בית אפרים חו"מ מט).

³ לענין פחות משו"פ עי' לקמן סי' שנט ס"א: דבר דליכא מאן דקפיד ביה שרי. (המקור לקשר ב' הדברים הוא מערך ש"י ריש סי' ו וכן הסכמת המהרש"ם לערך ש"י).

המקבל מכתב בדואר והבול לא הוחתם הבול שייך להמקבל, דהשולח סילק עצמו כבר מזה (שבט הלוי ח"ה סי' קעג), והפתחי חושן שאל עליו, הרי כאשר הוא משתמש עם הבול, זה גנבה. בענין א' שאמר לחבירו גזול אותי, עי' מבי"ט הובא בש"ך סי' שפ ס"א.

אחד שיש לו משרת בן בית בביתו ורוצה לנסותו בענין הנאמנות שישליך מעות בחדר אחד מחדרי באופן שנראה למוצאם שלא הונחו לו חפץ ובזה יראה שם יגנבם ויקחם לעצמו אז ידע שולח את המשרת ההוא לאותו חדר שיביא לו חפץ ובזה יראה שם יגנבם ויקחם לעצמו אז ידע שהוא גנב ואם הביאם אליו או לא יקח מהם כלום אז ידע כי הוא נאמן או יעשה המצאה אחרת שישלח עמו מאה זוזים לחברו והוא ימסור בידו מאה ועשרה ויאמר לו בפיו תוליד מאה זוזים אלו לפלוני ויצוהו שיחזור וימנה אותם ויראה אם הם מאה שלמים ואז אם זה אחר שימנה אותם וימצאם יתרים יחזיר המותר לרבו אז ידע שהוא נאמן. נסיונות כאלה אסור לעשות כי שמא זה יעבור ויחטא ונמצא זה עובר על לפני עור לא תתן מכשול כי הוא הביאו לידי מכשול ע"י המצאות שעשה לו (תורה לשמה תז).

ישראל אחד שחשוד לרמות בני אדם והיה לו סחורה שיש בה חסרון גדול ואינו ניכר לכל אדם והיה מתירא למכור לישראל שירגישו בו לפי שהוא מוחזק לרמאי והלך אל עובד ככבים א' מכרו ונתן לו סחורה זו למכור לישראל וקנאו ישראל לפי תומו מן העכו"ם ואח"כ הרגיש הישראל בחסרון הסחורה, אם נעשה כן בישראל ששלח ישראל אחד למכור לזה ברמאות פשוט הוא דאין דינו כלל עם המשלח כיון דקי"ל אין שליח לדבר עבירה, אכן כיון שהשליח הוא עובד ככבים דלאו בר חיובא הוא, מחייב שולחו, שאין עובד ככבים מצווה על אונאה דרך מקח וממכר. ואף למאן דס"ל דאין לחייב המשלחו אף דשליח לאו בר חיובא מ"מ אם השליח מוחזק בכך לעשות כן, חשיב שליח, וכל זה בתנאי כפול אם הישראל צוה בפ' למכור לישראל אבל אם נתן אותם למכור לאחד נראה דאין לחייבו דהוי רק גרמא בעלמא ויוכל להתנצל ולומר דסבור היה שימכור לעובד כבים ולא לחבירו והוא נאמן על זה בשבועה (שו"ת שבות יעקב חלק ב סימן קסה).

מאיר המשפט על הלכות גניבה

אחד הגונב ממון ישראל או הגונב ממון של גוים(ז), ואחד הגונב מגדול או מקמן. הגה: טעות עובד כוכבים, כגון להטעותו בחשבון או להפקיע הלואתו, מותר, וכללל סלל יודע לו, לליכא חילול הס. ויש אומרים לאסור להטעותו(ח), אללל אס טעה מעלמו, סרי.

(1) כל הגונב - גנב דבר מחבירו שאותו דבר היה שאול ביד הנגנב ונתפשר הנגנב עם המשאל בדבר מועט אין הגנב חייב לשלם לו רק כפי מה שנתפשר עם המשאל (רע"א)⁵.
(2) או הגונב ממון של גוים - דומיא דגזל הגוי דאסור⁶ (סמ"ע), משמע מכאן דאסור דאורייתא ועי' רמ"א בא"ע ריש סי' כ"ח קדשה בגזל או בגניבת עכו"ם הוי מקודשת דהא אינה צריכה להחזיר רק משום קידוש השם, ועמ"ל ר"ס שנ"ט (ש"ך), וי"א דנהי דהגניבה הוא איסור דאורייתא, מ"מ הא בישראל גופיה אילו לא הוה כתיב עשה דוהשיב את הגזילה, הוי אמרינן אף דעבר אלאו דלא תגנובו, מ"מ איסורא דעבד עבד ובהשבה אינו חייב, רק דבישראל רחמנא נתקיה לעשה דוהשיב את הגזילה, אבל ההשבה לגוי אינה אלא משום קידוש השם⁷ (נתה"מ, ונוב"י בפ"ת), בגזל עכו"ם אין בו קנין, וחייב להחזיר אם הוא קיים (פ"ת בשם הנוב"י).

(3) ויש אומרים דאסור להטעותו - כמו שאסרו אפילו גניבת דעת גוי (סמ"ע), וי"א דמ"מ יאמר לו ישראל ראה שעל חשבונך אני סומך וגם הפקעת הלואתו אינו מותר אלא כשחייב לשלם לו דרך מכס או דרך חוב, אבל מה שהוא דרך מקח אסור (ש"ך), י"א אפילו למתירים נראה אם גוי נותן מעות לישראל שיקנה לו סחורה והישראל נשתכר בו, אף דלכתחילה אסור לעשות כן דלא גרע מגניבת דעת הגוי דאסור, מ"מ אינו צריך להחזיר לו, דכיון דאין שליחות לגוי א"כ הוי כאילו קנה ישראל הסחורה לעצמו ושליו הוא ומשתכר בשל עצמו (פ"ת).

(ג) איזהו גנב, הלוקח ממון אדם בסתר ואין הבעלים יודעים(ט). אבל אם לקח בגלוי ובפרהסיא, אין זה גנב, אלא גזלן.

(ט) ואין הבעלים יודעים - ואפילו יודעים מזה, כיון שהגנב מטמין עצמו כדי שלא יראוהו נקרא גנב, ולאפוקי הבא לגזול מיד הבעלים דנקרא גזלן, ונ"מ דאין הגזלן חייב בכפל ולא בד' וה' אם טבח ומכר (סמ"ע).

(ד) משעה שמשך הגניבה נעשה עליה גנב. במה דברים אמורים, שמשכה חוץ מרשות הבעלים(י), אבל כל זמן שהיא ברשות הבעלים אינו חייב עד שיגביהנה. ואם הכניסה לרשותו(יא), אפילו לגנו הצירו וקרפיפו, אם היא משתמרת, חייב, אף על פי שלא משך ולא הגביה. הגה: אימתי גנב חייב צכפל(יב) וארבע וחמשה, עיין צפנים, ולל כתב המחבר הזה, לפי שהוא קנס ואינו נוהג האילנא. מיהו יש נפקותא אס תפסוג, ועיין לעיל סימן א' סעיף ה'.

⁴ מותר להשתמש במשכון של עובד כוכבים שלא ברשות דלא עדיף מהפקעת הלוואתו בתנאי דליכא חילול השם דלא ידע עובד כוכבים (ט"ז יו"ד סי' ק"כ סק"א), ועי' מג"א תע"ב סק"ב (וכן נפסק במ"ב): מהר"ל לא היה משתמש במשכנות של עכו"ם כ"א בפסח וכן מ"כ בשם מהר"מ דהוי גניבת העכו"ם דשואל שלא מדעת גזלן הוי ע' בח"מ סי' שנ"ט וקשה אטו בפסח מותר לגזול וי"ל כיון דאין משתמש בהם אלא פעם אחת בשנה לא מקפיד העכו"ם.

עי' שו"ת תשורת ש"י סימן ש"ח שבגוי משם דראה ויתר גוים הפקיר ממונם, עכ"ז יש איסור משום חילול ה' או משום שלא ירגיל עצמו (ועי' סמ"ע סי' רפג ס"א וט"ז שם).

חמסן דהיינו בדיהיב דמי, בעכו"ם, כל דיהיב דמי לא שייך גביה לא תחמוד דלא תחמוד כתיב רעך ועכו"ם אינו בכלל (שו"ת שואל ומשיב מהדורה קמא חלק א סימן קכו).

⁵ יש חולקים עי' לקמן ס"ק (יד).

⁶ עי' לקמן שנט א.

⁷ עי' לעיל הערה, עי' מגן אברהם באו"ח סימן תרל"ז ס"ק ג': וצריך עיון שנהגו קצת לעשות סוכ' ברשות הרבים ואם כן סוכה גזולה הוא וא"ל דבני העיר מוחלין להם דהא ברה"ר יש לכל העולם חלק בהם (עבח"מ סי' קס"ב ס"ב) ואת"ל דכל ישראל מוחלין מ"מ הרי יש לעכו"ם חלק בהם ומלשון רש"י בסוכה דף ל' ע"ב משמע דוקא מישראל אסור אבל מעכו"ם שרי ואף על גב דק"ל גזל העכו"ם אסור מ"מ לא מקרי מצוה הבאה בעבירה וכ"כ הש"ג ור"ו, אבל בס' יראים כתב דאפי' למ"ד גזל העכו"ם שרי מ"מ לא מקרי לכס ובתשו' הרשב"א סי' תתנ"ב כתב דמה שכ' רש"י מישראל ל"ד דהא גזל עכו"ם מעכו"ם אסור וישראל מעכו"ם נמי פסול וכ"כ ב"י ססי' תרס"ד וא"כ אסור לעשות סוכה בר"ה שהעכו"ם לא מחלי על כך (ועמ"ש סי' תר"מ ס"ב) ואף דבדיעבד כשרה מ"מ נ"ל דאין לברך עליה דאע"ג דלית בה משום מצוה הבאה בעביר' כיון דלא קניא כלל כמ"ש הר"ן ור"ו מ"מ אין לברך עליה כמ"ש רס"י תרמ"ט וכ"מ בתוס' רפ"ג דסוכה וא"כ הוי ברכה לבטלה.

מאיר המשפט על הלכות גניבה

(¹) חוץ מרשות הבעלים - מיירי דמשכה במקום שקונה משיכה דהיינו בסימטא ובחצר שהיא של שניהם וכ"ש כשמשכה לרשותו וכמ"ש לעיל סימן קצ"ז סעיף ב' (סמ"ע), וי"א דמשיכה קונה ברה"ר לענין גניבה (רע"א).

(²) ואם הכניסה לרשותו - משמע דאם נכנסה מעצמה לרשותו ונתכוין לקנותה לגזילה לא מיחייב במחשבה גרידא ואפילו היה חצר המשתמרת, ומשום דבמחשבה אינו נעשה גזול עד שיעשה מעשה כמו נעל בפניה, אף על גב דבמציאה כהאי גוונא קני לה במחשבה גרידא, ואפילו מתעסק לגונבו כל שלא עשה מעשה פטור, ועיין מ"ש בסימן רמ"ג ס"ק י' (קצה"ח).

(³) אימת חייב הגנב בכפל כו' - דווקא שבאו עדים שגנב וטבח ומכר, אבל אם הודה מעצמו אינו משלם אלא הקרן, ואפילו מודה בקנס ואח"כ באו עדים פטור, ובלבד שמחייב עצמו בקרן כגון שהודה שגנב וטבח ומכר, שנמצא מחייב עצמו בהודאתו בקרן קודם שבאו העדים, אבל אם לא אמר שגנב קודם שבאו העדים, ולאחר שבאו עדים שגנב הקדים נפשו והודה שטבח ומכר, ואח"כ באו עדים ומעידים עליו שטבח ומכר, חייב ד' וה', ואין מודה בקנס פטור אלא א"כ הודה בפני ב"ד של שלשה מומחין וכשהן יושבין במקום ב"ד, אבל אם הודה בפני שנים מומחין אפילו כשהן יושבין בב"ד או בפני שלשה חוץ לב"ד אינו מועיל להפטר מהקנס, לפיכך האידנא שאין לנו ב"ד מומחין הראויין לדון דיני קנסות אינו מועיל להפטר מהקנס⁸ (סמ"ע), ועיין במשנה למלך פ"ג מהלכות גניבה [ה"ח] ובתשובת שמן רוקח ח"א סי' פ"א (פ"ת).

(⁴) מיהו יש נפקותא אם תפס כו' - המחבר פסק דלא מהני תפיסה בקנס אלא בכדי נזקו ולא בכפל ד' וה' שהוא יתר מנזקו, דתקנתא עבדי ליה רבנן לניזק ולא עבדי תקנתא להרויח על ממוניה כו', ומשו"ה השמיטין המחבר, (סמ"ע), ע"ל סמ"ע סי' א' ס"ק י"ח [בין אם תפס בשעת הנזק או לאחר הנזק, בין אותו דבר המזיק עצמו בין דבר אחר, תפיסתו תפיסה, ולא כתב דאם הודה בקנס דלא מהני ליה התפיסה, משום דקי"ל דבזמן הזה לא מיפטר בהודאתו ואפילו לא באו עדים] (ש"ך).

(ה) תשלומי גניבה, אם יש לו מטלטלים (יד) יורדים להם. ואם אין לו מטלטלין אלא קרקעות, יורדים להם וגובין מהעירית שלו, כשאר נזקים.

(⁵) אם יש לו מטלטלין כו' - דכל מטלטלין אפילו סובין משתלם מהן אפילו בניזקין אפילו יש לו כסף ומזומנים, דכל מטלטלין מיקרי מיטב, שבאם לא יוכל למכרן כאן יכול לטלטלן למקום אחר, וכמו שכתב לקמן סימן תי"ט סעיף א', ושם נתבאר דשמין לו המטלטלין למכרן לפי מקומו ושעתו וכמ"ש לעיל סימן ק"ג סעיף א', ע"ש מה שכתבתי בסמ"ע סק"א ?? (סמ"ע), גנב דבר מחבירו שאותו דבר היה שאול ביד הנגנב ונתפשר הנגנב עם המשאיל בדבר מועט אין הגנב חייב לשלם לו רק כפי מה שנתפשר עם המשאיל⁹ ויש חולקים (פ"ת).

(ו) מי שגנב והגביה הגניבה (טו), ובא אחר וסייע להוליכה משם, פטור זה השני.

(⁶) והגביה הגניבה - פירוש, וע"י הגביה קנאה, והגנב היה יכול להוציא את הגניבה זולת זה המסייע ונמצא שהיתה גנובה ועומדת זולתו (סמ"ע).

(ז) ראובן שראה שמעון שנכנס לבית לוי וגנב חפץ אחד (טז), ובא אותו חפץ ליד ראובן והחזירו (לשמעון), אין לוי יכול להוציא ממנו בדין. הגה: ודוקא ששמעון יס לו טענה נגד לוי (זו), אבל אם אין לו טענה עליהם רק גנבה וזה יודע לאובן (ח), אם החזירה לשמעון הגנב, חייב לשלם ללוי (טז), דהוי ליה להסיב האצילה לבעלים¹⁰.

⁸ עי' קצה"ח שנ סק"ב ??

⁹ עי' לעיל רע"א ס"ק (ו).

¹⁰ כל אדם מצווה להשיב החפץ לבעליו, וליטול מן הגנב או הגזול בעל כרחו, וכיון שכן ודאי לא קרינא מבית האיש, שאינו צריך להיות ברשותו, רק מצוה על כל מי שיכול ליטלה מביתו ולהשיבו לבעליו שישבנו (אור שמח הלכות גניבה פרק א הלכה יא), אין מחויב ליקח מן הגזול ולהשיב לבעלים רק אם אתא לידיה מחויב בהשבתה אבל אין עליו חוב ליקח מן הגזול כיון דהגזול מחויב בהשבתה (פרי יצחק ח"ב סי' סה ד"ה ונ"ל להביא) {צ"ע לפי האר"ש אין ביאוש ושינוי רשות אם חייב להשיב לבעלים למה זה נחשב באיסור אתא לידי, ולהיפך אם זה סברת הבית יצחק}. לראובן גנב לו סחורה ושמעון יודע מי גנבם, ומתנה עם ראובן שתמורת 100 כסף הוא יגלה לו

מאיר המשפט על הלכות גניבה

(ט) וגנב חפץ אחד כו' - אף על פי שכתב עלה הרמ"א דאיירי דיש לו טענה על מה שלקחה, מ"מ כתב לשון וגנב, כיון שאין ידוע לראובן שטענתו אמת, וחזקה היא שכל מה שהוא בבית האדם הוא שלו, וגם הוא הלך שם בחשאי (סמ"ע).

(י) ודוקא ששמעון יש לו שום טענה כו' - בכהא אינו חייב מקשום שומר אבידה להחזירו ליד בעלים, כיון ששמעון אומר שיש לו תביעה עליו, ואם יחזירו ראובן ללוי ויתפוס שמעון אח"כ משל ראובן לא היה מחזירו לו, ואין ראובן חייב להציל ממון לוי בממונו (סמ"ע).

(י"א) וזה יודע ראובן - פירוש, יודע שאין לו טענה עליו (סמ"ע).

(י"ב) חייב לשלם ללוי - ואף על פי ששמעון כבר הגביה להגניבה והוציאה וקנאה בהגבהה ובסעיף שלפני זה פטר לשמעון מה"ט, היינו דוקא שפטרו ממה שסייע בהוצאתו ואחר שהוציא להגניבה בא הגנב ונטלו מידו, משא"כ בזה שמירי שמעון מעצמו החזיר ליד ראובן הגניבה והיה יכול להחזיקה בידו ולהחזיר ליד הבעלים, משו"ה חייב מדין שומר אבידה (סמ"ע), ואפילו בא ליד ראובן אחר יאוש חייב (נתה"מ).

(י"ג) ראובן תבע לשמעון שנכנס לחדרו וגנב ספריו והוציאם מרשותו, והשיב שמעון: אמת היה שהוצאתים, אבל כך היה המעשה, שבקשתני קרובתי כלתך להוציאם, כי לא יכלה שאתם, ולא ידעתי של מי היו, וגם לא הגביהתם, אך היא הגביהתם ונתנתם לי. שמעון חייב להחזירם, כי מה לו ליכנס לחדרו להוציא הספרים (כ), וניכר הדבר שכוון לסייע לגנול חמיה. ומה שטוען שהיא הגביהתם ונתנתם לו, מ"מ הרי טוען שהיו כבדים ולא יכלה שאתם, וכיון שלא יכלה להוציאם משם אם לא סייעה, הוה ליה כאילו הוציאם הוא, ויגבה ראובן ממי שירצה, מכלתו שהודית לו שהם ברשותה. ואם ירצה, יגבה משמעון. הגה: יוכן אם הטמין הגנב (כ"א) הגניבה והולך ללאת מן העיר עד שאינו יכול להצריח הגניבה, ושלח אח"כ איש אחד להציל לו הגניבה, השליח חייב לשלם (כ"ב) (כ"ג), דהוא עיקר הגנב, מאחר שידע שהוא גניבה. המראה לחזירו לגנוב (כ"ד) או שלחו לגנוב, אין המשלח חייב, דאין שליח לדבר עבירה¹¹. מיהו אם השליח אינו צד חיוצא, י"א

היכן נמצא גניבתו, וראובן הסכים וקבל חזרה גניבתו, מאחר וסתם גניבה יאוש בעלים, אז לא שייך הדין של סי' רסה ס"י? שאסור לקבל כסף על השבת אבידה, אמנם אחרי דינו של הרמ"א סי' שס"ח ס"י? שחייבים להחזיר גניבה אפילו אחרי יאוש, ממילא, חייב גם כן לשלם לו שכרו שלם (אדני פ"ז ז).

אע"ג שחייב להחזירו לבעליו מטעם דחייב בהשבת אבדה לבעליו מ"מ לא נפסל לעדות אפי' היכי שהחזיק הגניבה לעצמו או חולק עם הגנב כ"א דוקא היכי דגנב בעצמו (שו"ת מהר"ם מלובלין סימן פ"א)

¹¹ בעיקר דינו של שליח לדבר עבירה עי' לעיל סי' קפ"ב ס"א. אע"פ שאין שליח לדברי עבירה חייב להשיב לבעלים כלעיל ס"ז, ועיי"ש בהערה 10.

עי' ערך ש"י (שמח ס"ח) שמביא בשם הבית יעקב (לא מצאתי) ראובן הסית שמעון לגניב מלוי להכעיסו מחוי בלהשתדל להחזיר הגנבה. ועי' ט"ז י"ד סי' קס סק"א שאפילו שאין שליח לדבר עבירה עכ"ז הוא עושה איסור, ועי' שם בש"ך שהביא מהאלישיך: דוקא שוכר אבל אמר פטור מדיני שמים דסבור שלא ישמעו לו אעפ"י שעשו מעשה והעידו ע"י פתוייו והוציאו ממון כיון שלא יחוייב שישמעו לו פטור אף מד"ש.

בשכר יש שליח לד"ע משום מיגו דזכי לנפשי וכו' (יהודה יעלה ח"ב סי' קעח), וי"א דאף אם שכר להשליח לעשות העבירה מ"מ אמרינן אין שליח לדבר עבירה, אף דלענין התופס לבעל חוב במקום שחב לאחרים דלא מהני אף בעשאו שליח מ"מ אם שכרו מהני משום דיד פועל כיד בעל הבית דמי כמו שכתב הש"ך בריש סי' ק"ה (סק"א), מ"מ לענין אין שליח לדבר עבירה לא אמרינן כן (שער משפט סימן קפ"ב ס"ק א), ועי' סמ"ע (סי' לב סק"ג): [השוכר עדי שקר להוציא מנה מראובן לשמעון, פטור מדיני אדם וחייב מדיני שמים], פטור השוכר מדיני אדם הואיל ואין הגזילה בידו, אף דק"ל כמאן דדאין דינא דגרמי, מ"מ הואיל שהוא לא העיד אלא ששכר עדים, יכול לומר דברי הרב ודברי התלמיד דברי מי שומעין. ועוד, העדים הן עיקר הגרמא ולא השוכר. ועיי"ש בש"ך שיש חיוב מדיני שמים, וצ"ע אם זה דווקא בשכר שלא יהיה סתירה לנקה"כ לעיל. ועי' במחנ"א (שותפות ח) שהשותף והפועל, והאפוטרופוס זוכים לאחר אפילו במקום עבירה דידו כידם, אבל זכיה אחרת לא שזה מטעם שליחות.

עי' לקמן סי' שפ"ט ט"ו: מי ששלח שליח למסור, אם השליח הוחזק לעשות, חייב המשלחו, ועיי"ש בש"ך וקצה"ח החולקים, ועיי"ש ברע"א בשם הכנה"ג שזה דווקא במוסר שדינו כעכו"ם.

מאיר המשפט על הלכות גניבה

המשלח חייב¹² (כה). ועיין בא"ע סימן פ"ו באשה שמכרה או משכנה והבעל אומר שגנבה ממנו¹³.

^(ב) שמעון חייב להחזיר לו כי מה לו ליכנס כו' - פירוש, משו"ה אף אם יש לו שום טענה לקרובתו למה גנבו, מ"מ כיון שהוא אינו יודע אם האמת איתה, לא היה לו ליכנס לבית חברו ולסייע לה להוציאו, ואף שלא היו שם עדים על ההוצאה (סמ"ע)¹⁴.

^(א) הטמין הגנב - ע"כ מיירי אף שהיה לגנב איזה טענה, דאי לאו הכי למה ליה לומר שהגנב לא היה יכול להבריח הגניבה, הא אפילו היה הגנב יכול להבריח הגניבה חייב משום השבת אבידה כמו בסעיף ז' בהג"ה, אלא ודאי דמיירי שהגנב היתה לו טענה, ומכל מקום כל שהגנב אינו יכול להבריח הגניבה והיה בודאי מוחזר לבעלים, חשוב כאילו הוא כבר מוחזר וחשוב המבריח כאילו הוא בעצמו גנבו, וחייב שהרי הוא מזיק שלו בידים (נתה"מ).

^(ב) השליח חייב לשלם - שני גנבים שאחד עלה בסולם ונכנס דרך חלון וגנב מהבית והשני עמד ברחוב, וזה זרקו לתוך חיקו וברח. פשוט שזה השני עיקר הגנב ויכול הנגנב להוציא כל גניבתו ממנו אף על פי שנתנה לגנב הראשון, וזה מוכח מרמ"א כאן¹⁵, ומ"מ גם שם גם כאן אם אי אפשר להוציא משני מצוי לתבוע לראשון שגנב בפועל ממש, דנעשו אחראין וערבאין זה לזה כמו בשנים שלוו כאחד, וא"כ פשוט דשנים שגנבו ביחד וברח אחד מהם השני חייב לשלם הכל שהוא עיקר הגנב. אם נפרע מאחד הכל וזה תובע מחברו הגנב החצי, אינו יכול להוציא מידו אפילו כל הגניבה בידו, וכן אם לא נתפסו על הגניבה וזה שבא לידו הגניבה לא רצה ליתן לחברו כלום, אינו יכול להוציא ממנו בדין שהרי אין הממון שלו כו', ואפילו בדין שמים אינו מתחייב לזה הגנב רק לזה שממנו נגנב¹⁶ (פ"ת).

^(ג) שם - בכל שותפים שגנבו כיון שאין שליח לדבר עבירה אין כאן גנב אלא זה שקנאו בהגבהה או בהוצאה מרשות בעלים ואם שניהם כא' הגביהו או הוציאו מרשות בעלים שניהם קנאו בשותפות כשנים אוחזין בטלית כל זה ברגע הקנין ואם אז מיד חלקו באותו המעמד אזי אם בשותפות גנבו אינן אחראים וערבים זה לזה וכל א' ישלם חלקו אך אם א' הוציאו ונתנו החצי לחברו נמצא ה"ל כגזל ולא נתיאשו הבעלים ובא אחר ונטלו ממנו רצה מזה גובה רצה מזה גובה, נמצא אם אותו שאין לו לשלם הוציא כל השק ונתן לאידך החצי אין לו לשלם אלא החצי שקיבל מהגנב אך אם זה שיש לו הוציא וחלק עם אידך גובה כולו משל זה שיש לו אך אם שהה הגניבה ביד א' מהם לבדו זמן מה וא"כ היה לו להשיב אבידה לבעלי נמצא על חלקו אינו חייב אלא כגנב, ואמנם על חלק חברו חייב כשומר אבידה נמצא חמור חלק חברו מחלקו של עצמו ואם נאבד הצמר אפילו בפשיעה, או אפשר אפילו הזיקה בידים [שהרי על עיקר הגניבה פטור משום שהוא בא במחירת, וכל החיוב הוא השבה או הזיקים בסוף, אבל גם בזה יש פוטרים עי' סי' שנא וסמ"ע שם] (פ"ת).

¹² עי' ש"ך בסימן רצ"ב סק"ד דאף במקום שיש שליח לדבר עבירה לא חידשה רחמנא רק לחייב המשלח ולא לפטור השליח

¹³ עי' מחנ"א גזילה ז שבגזלן בשוגג לא אומרים רצה מזה גובה רצה מזה גובה. ועי' קצה"ח סי' כה סק"א: בגניבה וגזילה לא מרבינן שוגג כמזיד וכגון שלקח חפץ של חברו ונתנו לאחר כסבור של אחר הואכיון דגוף החפץ לא הזיק אלא הגביה ונתנו לאחר והיה שוגג בו דכסבור שהוא של אחר לא מחייב על השוגג. ואף על גב דאיכא למימר דהתם גבי קח לי שור מבית פלוני שהוא שלי אינו שוגג אלא דומה לאונס ואונס גמור אפילו במזיק פטור, דאינו נראה שיהיה אונס גמור דהא חזקה כל מה שיש תחת יד אדם הוא שלו וא"כ לא היה לו ליקח מבית בעליו.

¹⁴ אפילו לא ידע השני דגזולה היא בידו אפילו הכי רצה מזה גובה רצה מזה גובה ואין חילוק בין ידע ללא ידע דאפילו לא ידע גזלן הוי (מחנ"א גזילה ז).

¹⁵ צ"ע שהרי לא ידוע לי מקור לענין זה של עיקר הגנב, ועוד מקורם של הרמ"א (אולי) הוא מרדכי, והמרדכי מחייב השני מטעם שומר אבידה, אם לא שנאמר שהרי הגנב העיקר פטור משום בא במחירת (עי' סי' שנא).

¹⁶ ויש חולקים מטעם כיון שהם שותפים בגניבתם בודאי נעשו ערבים זה לזה מכח כ"ש משנים שלוו ופי' דברי הרמ"א כאן אין סתירה כלל דהתם ששמעון לא היה רוצה לגנוב להנאת עצמו כלום רק לסייע לקרובתו וכן מ"ש רמ"א להג"ה בהא ששלח שליח ששליח לאו להנאת עצמו לקח לכן אי לאו מטעמא שהוא עיקר הגנב לא היה יכול להשתלם ממנו כלל, ומש"כ בסי' ת"י שלא עשו להנאת עצמם אין דין ערבות (שבות יעקב ח"א סי' קעח). ועי' רע"א סי' שסא ס"ה.

מאיר המשפט על הלכות גניבה

(כ)^ה המרא' לחבירו לגנוב או שלחו כו' – אפילו במקום שיש שליח לדברי עבירה המראה לחבירו פטור משום גרמא דנזיקין (ש"ך), ואינו נפסל לעדות אלא הגנב עצמו, וכן הקונה מהגנב אע"ג שחייב להחזירו לבעליו מטעם דחייב בהשבת אבדה לבעליו מ"מ לא נפסל לעדות אפי' היכי שהחזיק הגניבה לעצמו או חולק עם הגנב כ"א דוקא היכי דגנב בעצמו (ש"ך בשם המהר"ם מלובלין).

(כ)^ה יש אומרים דהמשלח חייב - דאין שייך לומר כאן דסבר המשלח דלא יעשה השליח מה שביקש ממנו מטעם דדברי הרב ודברי התלמיד דברי מי שומעין, כיון דאינו בר חיוב. וכן אם אמר קח לי שור בבית פלוני שהוא שלי, ונמצא אח"כ שלא היה שלו אלא לגונבו נתכין, חייב המשלח באחריות השור במשיכת השליח דהא השליח לא ידע שהוא גניבה, ויש חולקים דהשליח חייב דאין שליח לדבר עבירה אפילו במקום שאין השליח יודע אם עשה איסור (סמ"ע), ועיקר כצד הראשון (ט"ז), וי"א שאין מחלוקת בדבר ואין חילוק בין השליח בר חיוב או לא ולעולם אין שלד"ע רק גבי חצר, דאי בעי עבד ואי בעי לא עבד, ואין הבדל בין שוגג למזיד (ש"ך), ועיקר נראה כש"ך ולא משום הכרעת מחלוקת אלא זה לכו"ע, (קצה"ח), גנב שצוה לשומר למשוך מרשות בעלים, לא חשיב בר חיובא כלל ובע"כ מותיב ביה כחצר, כיון שהיה הגנב בעצמו יכול ליטלו נמצא שהיה במקום שאינו משומר, ולא שייך גביה דברי הרב, כיון דאין צריך לחקור בשעת נטילה ובודאי יקחנו, הוי כחצר דבע"כ מותיב ביה, ולכך חייב המשלח (נתה"מ).

סימן שמט – דין אשה ועבד וקטן שגנבו, ובו ה' סעיפים.

(א) אחד האיש ואחד האשה (א) שגנבו חייבים לשלם, אלא שאשת איש שגנבה (ב) אם אין הקרן בעין או חלופיו (ג) אין לה ממה לשלם עד שתתאלמן או תתגרש (ד).

(א)^ה אחד האיש ואחד האשה - כלומר אף על פי דכתיב איש כי יגנוב שור או שה וטבח או מכרו חמשה בקר ישלם תחת השור כו', איש לאו דוקא קאמר, דהושווה אשה לאיש לכל עונשין שבתורה, ולא כתיב איש אלא למעוטי קטן וכדלקמן ס"ג, וה"ה לכל דכוותיה דהיינו חרש שוטה (סמ"ע).

(א)^ה אלא שאשת איש שגנבה כו' - נקט אשת איש לאפוקי אלמנה וגרושה ובתולה גדולה דיש להן ממה לשלם מיד, משא"כ אשה שיש לה בעל דכל אשר לה הכניסה מסתמא לבעלה, ובסוף סימן שמ"ו (סמ"ע סק"ל ??) נתבאר דאם יש לה נכסי מלוג חייבת למכור מיד בטובת הנאה ולשלם הקרן, ועי' בסימן תכ"ד סעיף י' (סמ"ע).

(א)^ה חלופיו - נ"ב עיין בש"ע אה"ע סי' צ' ס"ט [האשה שמכרה מנכסי מלוג אחר שנשאת, אף על פי שאותם הנכסים נפלו לה קודם שתתארס, הבעל מוציא פירות מיד הלקוחות כל ימי חייה, אבל לא גוף הקרקע. ואם מתה בחייו, מוציא הגוף מיד הלקוחות בלא דמים. ואם הדמים שלקחה מהלקוחות קיימים בעצמם, מחזירין ללקוחות] ובח"מ שם ס"ק כ"ח [קיימים בעצמם - אבל אם הוציאה המעות על דבר אחר יכול הבעל לומר מיד שהוציאה המעות קמו עלה בהלואה ואין אני מחוייב לשלם ההלואה שחייבת ומטלטלין שהניחה אני יורש אותם] (רע"א).

(א)^ה עד שתתאלמן או תתגרש - פירוש, יקח פסק דין מיד עליה שנתחייבה לשלם לו קרן וכפל מיד כשהיה לה, ועי' ס"ב (סמ"ע).

(ב) אשת ראובן השאילה לאשת שמעון הפצים, ויצא קול בעיר שגנבו, אם שמעון מודה שהחפצים באו לרשותו ואינו יודע מה נעשה בהם צריך לישבע שאינם ברשותו (ה) ושלא שלח בהם יד(ו), וגם האשה תשבע שאינם ברשותה(ז), ויכתבו עליה פסק דין שחייבת לשלם לה החפצים לכשתתאלמן או תתגרש (וע"ל ס"ס ז').

(א)^ה צריך לישבע שאינם ברשותו - אף שהוא טענת ספק, ונראה דהיינו טעמא, כיון שבאו לרשותו ועכשיו אינן יש כאן ריעותא, ומשביעין על טענת ספק בזה במקום ריעותא ככל שבועת שומרין שהן ספק, ומטעם שכתבתי בסימן רצ"ד סק"ג?? כיון שודאי בא לידו ועכשיו אינו. ומשו"ה נמי צריך לישבע שלא פשע בה אף על גב דלא קיבלהו עליו שמירה (סמ"ע).

מאיר המשפט על הלכות גניבה

(1) ושלא שלח בה יד – עי' רמ"א סי' צ"ו ס"ו שצריך לישבע גם שלא פשע בה שנגנבה (סמ"ע), וי"א שלא צריך לישבע שלא פשע שמאחר שאינו שומר כי פשע מאי הוי, והך שבועה דאינו ברשותו נמי אינו משבועת השומרין כיון דאינו שומר כלל, ואינו אלא שבועת היסת ומשום דהוי רגלים לדבר כיון שמודה שהחפצים באו לרשותו וברגלים לדבר נשבעין היסת על הספק כמ"ש הרמ"א בסימן ע"ה סעיף י"ז (קצה"ח), וי"א מסתמא הבעל כשנודעו לו החפצים שהשאילו לאשתו מסתמא מקבל על עצמו להיות כשומר חנם להתחייב בפשיעה ולכך חייב לישבע כל שבועת השומרים (פ"ת בשם השער המשפט), עיין מה שכתבתי לעיל סימן רצ"א סעיף ב' ד"ה והוא קבל (פ"ת).

(2) וגם האשה תשבע כו' – עי' לעיל צ"ו ס"ו בזה (ש"ך), עיין מ"ש בסימן צ"ו (סק"ד) דשבועה זו אינה אלא מדרבנן, דכיון דמודה שחייבת לשלם תו ליכא שבועת השומרין, אף על גב דאינה משלמת משום שאין לה אפ"ה לית ביה שבועת התורה, דבין עני ובין עשיר פטור כשמודה שפשע, ודוקא כשפוטר עצמו מחיוב תשלומין הוא דצריך לישבע מן התורה (קצה"ח).

(ג) קטן שגנב(ח), מחזירין קרן לבעלים אם הוא בעין(ט). ואם אינו בעין(י), פטור אף לאחר שיגדיל(יא)¹⁷.

(ח) קטן שגנב כו' – היינו טעמא כיון דאינו בר דעת, וה"ה חרש ושוטה (סמ"ע).

(ט) מחזירין הקרן כו' – ואין זה בכלל אין נזקקין לנכסי קטן כו' (סי' ק"י ס"א) אם הוא מפורסם וידוע שהגניבה באה לידו וכמ"ש בסימן ק"י סעיף ה' (סמ"ע).

(י) ואם אינו בעין – נער קטן שנשלח ממשחה ושמחה להביא יין לשתות ונתנו לו ממון שישלם, והלך הנער ומצא המרתף פתוח ולקח יין הרבה בלא מחיר וגם נשפך הרבה לאיבוד, ואח"כ נשמע לבעל היין ותובע לקטן אחר שהגדיל שישלם לו היזקו ודמי יינו. מאחר ונהנה מהממון ודאי חייב לשלם וכמבואר בחו"מ סימן רל"ה סוף סעיף ט"ו וכן מבואר שם בסמ"ע סקמ"ג? ? , וגדולה מזו נראה לי, דאפילו מה שאזיל לאיבוד אם רצה לצאת ידי שמים ג"כ חייב לשלם, וכדאיתא באו"ח סימן שמ"ג, דקטן שעבר עבירה בקטנותו צריך לעשות תשובה כשיגדיל, ובין אדם לחבירו עיקר התשובה לפייס חבירו ולשלם היזקו, אך שאין כופין על זה בדיני אדם. אך נראה דאף לצאת ידי שמים א"צ לשלם הכל, על כן המוחל לא יהיה אכזרי ויפויס במה דיפייס משום תקנת השבים כאלו שרוצים לצאת ידי שמים. ועיין לעיל סימן צ"ו סעיף ג' (פ"ת).

(יא) לאחר שיגדיל – ע"ל סימן צ"ו ס"ג (ש"ך).

(ד) עבד שגנב(יב), מחזירין קרן לבעליו אם הוא בעין. ואם אינו בעין, אין בעליו חייב לשלם(יג). נשתחרר העבד, חייב לשלם, אם יש לו.

(יב) עבד שגנב כו' – דעבד ג"כ אין לו ממון דמה שקנה עבד קנה רבו (סמ"ע).

(יג) אין בעליו חייבין לשלם – ולא כל דבר שמזיק, כיון שהוא בן דעת ובעלים אינן יכולים לשמרו, שאם יקניטנו ילך וידליק גדישו של חבירו ונמצא מחייב רבו מנה בכל יום (סמ"ע).

(ה) ראוי לבית דין להכות הקטנים כפי כח הקטן על הגניבה, כדי שלא יהיו רגילים בה. וכן אם הזיקו שאר נזקים. וכן מכים העבדים אם הזיקו מכה רבה(יד), שלא יהיו משולחים להזיק.

¹⁷ אם היתה קיימת כשנעשה גדול ואחר שנתגדל אכלה או איבדה בידים חייב לשלם ואם נאבדה באונס מסתבר שפטור. ובסתם נאבדה או נגנבה באופן ששומר שכר היה חייב יש לחייבו דמסתבר דעל מה שגנב בקטנותו יש לו דין שומר אבדה שהוא בדין ש"ש לרב יוסף שלהמחבר בס' רס"ז סעי' ט"ז הלכה כותיה ואף להרמ"א שם שהוא ספקא דינא עיין שם בסמ"ע ס"ק י"ז מ"מ כיון שהוא בא להשיב ולצאת יד"ש יש לו להחמיר כהמחבר שפוסק כרב יוסף שהוא ש"ש (אג"מ חו"מ פח). קטן שגנב ונאבד אינו חייב לשלם משא"כ היכי דעודו בידו ונהנה מהממון ודאי חייב לשלם וכמבואר בח"מ סי' רל"ה סס"י ט"ו, ואפי' מה שאזיל לאבוד אם רצה לצאת ידי שמי' ג"כ חייב לשלם וכדאית' בא"ח סי' שמ"ג, אך שאין כופין על זה בדיני אדם אף לצאת ידי שמים אין מן הצורך לשלם הכל רק שיקבל איזה דבר לתשובה על כן המוחל לא יהיה אכזרי ויפוייס במה דיפייס משום תקנת השבים (שבות יעקב ח"א סי' קעז).

מאיר המשפט על הלכות גניבה

(ט') מכה רבה - היינו כפי כחו דעבד כמו קטן, ומשום דסתם עבד יכול לסבול מכה רבה משו"ה נקט גביה מכה רבה (סמ"ע).

סימן שנ - ובו סעיף אחד.

(א) גנב חלבו של חבירו ואכלו, משלם לו דמי חלבו (א)(ב)(ג).

(א) גנב חלבו כו' עד דמי חלבו - ולא אמרינן דקים ליה בדרכה מיניה כיון דחייב מלקות וקרת אאכילת חלב יפטור ממנו, כדין הגונב כים בשבת וגררו לרה"ר דפטור מתשלומי ממון, דהכא חיוב ממון בא מיד שהגביה החלב לגונבו, וחייב מלקות וקרת לא חל עליו אלא אח"כ בשעת אכילה (סמ"ע), גנב תרומה מבעלים הישראלים שהפרישוהו י"א דאינו משלם תשלומי כפל שאין להם בה אלא טובת הנאה וטובת הנאה אינו ממון, וי"א דמשלם שטובת הנאה ממון (ש"ד), אמנם אינו משלם ליורשים, שטובת הנאה אינה ממון להוריש ליורשיו (רע"א בשם המהרי"ט), ועיקר דאינו ממון, ולכן אי אפשר לקנות בחליפין ה"נ טובת הנאה אינו ממון לקנות ע"ג קרקע (קצה"ח), עיין לעיל סימן ר"ג בש"ך סק"א¹⁸ (פ"ת).

(ב) שם - ¹⁹גנב שור של שותפין וטבחו או מכרו והודה לאחד מהם וכפר לשני ואח"כ באו עדים שטבח ומכר, משלם לזה שכפר חמשה חצאי בקר. היינו בהודה לאחד מהן כשתובעו בב"ד וכפר לשני כשתובעו בב"ד אחר, דאל"כ לא יתחייב לשני דמסתמא כיון דהודה לאחד מן השותפין כאילו הודה גם לשני, אלא מיירי בדכפר לשני בב"ד לפיכך כשבאו עדים חייב לשלם לשני ה' חצאי בקר. ואם באו עדים והעידו עליו בב"ד ולא גמרו את הדין אותו בב"ד ובא ותובעו אותו לפני בב"ד אחר ומודה לפני הו"ל מודה בקנס, ובי דינא קמאי שבאו העדים על הקנס שפיר מחייבין אותו דלפניהם אינו מודה בקנס כיון שכבר העידו עדים עליו לפני הו"ל, וכן להיפך במודה בקנס לפני בב"ד תו אין מחייבין אותו אפילו באו עדים אח"כ, ואם תובעו לפני בב"ד אחר ובעדים, הב"ד השני שפיר מחייבין אותו כיון דלא הודה באותו בב"ד שדנין אותו, ומשום דמודה בקנס לא הוי כנמחל שעבודו אלא שאין מחייבין אותו כיון דכבר הרשיע את עצמו, וב"ד השני שפיר מחייבין אותו. הו"ל ממון אחר העמדה בדין, היינו אם כבר גמרו הב"ד את הדין וחייבוהו, אבל אם העמידו בדין והעמיד עדים והעידו ועדיין לא גמרו הדין דעדיין קנס הוא עד אחר שחייבוהו בב"ד, ואם תובעו בב"ד אחר ומודה מיפטר (קצה"ח). משמע דאפילו יש עדים שהודה כבר לפני בי"ד א', דאי ליכא עדים מנין ידעינן שהודה, ויש חולקים על זה דודאי אם הודה כבר בבית דין אחר, פטור בכל בב"ד (נתה"מ).

(ג) שם - מי שגנב בעדים והשיב את הגניבה קודם שתבעוהו בב"ד, כל שבאו עדים והעידו בב"ד שגנב אינו יכול ליפטר מתשלומי כפל שכבר נמצאת הגניבה בעדים, אבל אם החזיר הגניבה קודם שבאו עדים פטור משום מודה בקנס (קצה"ח), וי"א שפטור משום אשר ירשיעון אלהים ישלם שנים כתיב דהיינו שיתחייב שנים על פי בב"ד (נתה"מ).

סימן שנא - דין הגונב כים בשבת, ובו סעיף אחד.

(א) יש גנב שפטור מלשלם, ואיזה זה שבא עם התשלומין חיוב מיתה, כגון הגונב כים בשבת ולא הגביהו ברשות הבעלים (א) אלא היה מגררו ומוציאו מרשות הבעלים לרשות הרבים ואבדו שם, הגה: לכל אס אצלו אחר כך חיינו(ג), וכל שכן אס עליין הוא צעין שחייב להחזירו²⁰(ג). וי"א שאם אינו צעין צכל ענין פטור מלשלם(ד), הרי זה פטור מתשלומין, שאיסור שבת ואיסור גניבה והיזק באים כאחד. אבל אם גנב כים בשבת והגביהו שם ברשות היחיד, ואחר כך הוציאו לרשות הרבים והשליכו לנהר(ה), חייב לשלם, שהרי נתחייב

¹⁸ ועיי"ש בקצה"ח ונתה"מ.

¹⁹ עי' לעיל סי' שמ"ח ס"ד בענין זו.

²⁰ אפילו למ"ד דגם בהחזרת דמים בעד החפץ מקיים המ"ע נראה דהיינו היכא דאין הגזילה בעין אבל אם הגזילה בעין בוודאי עליו להחזיר החפץ דווקא (מהר"ם ש"ך חו"מ מה).

מאיר המשפט על הלכות גניבה

- באיסור גניבה קודם שיתחייב באיסור סקילה. וכן כל כיוצא בזה(ו).
- (8) ולא הגביהו ברשות הבעלים - דאילו הגביהו הגנב, קנאו, דהגבהה קונה בכל מקום, וכדמסיק המחבר (סמ"ע).
- (2) אבל אם אבדו אחר כך חייב - דכל שלא בא עליו חיוב מיתה וחייב תשלומין יחד חייב, וכאן נמי כל זמן שהכיס עם המעות הוא בעין ברשותו דמריה קאי, ולא חל עליו חיוב ממון עד שעת תבירה, ואתבירה לאו חיוב מיתה הוא (סמ"ע), ויש חולקין דפטור על זה (ש"ך), ועיקר דרך פטור כאשר אבדה מיד, ולא רח"כ (רע"א), וי"א דטעמא דפטרי משום דכבר קנה אותו מדינא אפילו בעינא (קצה"ח).
- (3) עדיין הוא בעין שחייב להחזירו - כיון דבמקום שהוא קם ליה בדרכה מיניה לא נתחייב בוהשיב (כמ"ש הקצה"ח ס"ק (ה)), דהא אפילו בגזילה בעין אין הבי"ד יכול לכוף הגזלן לקיים השבה רק הנגזל בא ונוטל שלו (נתה"מ).
- (7) בכל ענין פטור מלשלם - טעמייהו, דמיד שהוציא הכיס חייב במיתה ולא פקע מיניה האיסור ותו לא חל עליו חיוב ממון כיון דהוא חייב מיתה דקים ליה בדרכה מיניה (סמ"ע).
- (7) והשליכו לנהר - אבל כי איתיה בעינא לכ"ע חייב להחזיר, ואע"ג דלא מהני למיקני מכל מקום אינו מחויב בהשבה כמו בעלמא דגנב וגזלן מתחייבין בהשבה דכתיב (ויקרא ה, כג) והשיב את הגזילה, אבל זה שגנב בשבת כיון דקים ליה בדרכה מיניה אין אנו מחייבין אותו כלום על שעת גניבה אלא בתבירה בידיים אבל איתבר ממילא פטור, וא"כ ממילא נמי אינו מתחייב בהשבה אלא דלא קני אותו (קצה"ח).
- (1) וכן כל כיוצא בזה - כגון הבא במחתרת (סמ"ע).

סימן שנב - ובו סעיף אחד

(א) הפקיד לשנים וטענו: נגנב, והודה האחד ועל השני באו עדים, בין שניהם משלמים הקרן.

סימן שנב - נשתנה הגניבה ביד הגנב או שנתיאשו בעליה ממנה, ובו ד' סעיפים.

(א) נשתנה שם הגניבה ביד הגנב, כגון שגנב טלה ונעשה איל(א). עגל ונעשה שור, קנאה בשינוי השם, ואין להחזיר אלא דמיה ומשלם כמו שהיתה שוה בשעת הגניבה²¹. וכן כל שינוי כיוצא בזה, שאינו חוזר לברייתו. אבל שינוי החוזר(ב), אינו קונה אפילו מדרבנן²². ובסימן ש"ס יתבאר איזה שינוי החוזר.

(8) כגון שגנב טלה ונעשה איל כו' - הולכים אחר ל' בני אדם אפי' לקולא והכא הרי ענינו רואות שאין קורין לבן יומו איל או שור, אע"ג דבלי' תורה נקרא כן (ש"ך), וי"א דשינוי השם בלא שינוי מעשה [ד]קונה מדאורייתא מכח שינוי השם לחוד, בעינן שינוי השם דקרא, ושינוי השם שבא מחמת שינוי מעשה דמבואר בסימן ש"ס סעיף ו' בהג"ה דבעינן שנשתנה שם הגזילה מחמת שינוי מעשה ע"ש, ובזה ודאי סגי בשינוי השם בלשון בני אדם (נתה"מ).

(2) חוזר לברייתו - פירוש, דיחזיר להיות כמו שהיתה מתחילה (סמ"ע).

(ב) נתיאשו הבעלים מהגניבה, אינו קונה, וצריך להחזירה(ג). ואם יש עם היאוש שינוי השם שחוזר לברייתו(ד), י"א שקונה ואינו צריך להחזיר אלא דמיה.

²¹ עי' נתה"מ סי' רצ"א סק"י, וסי' שנא סק"א ששינוי קונה לגנב בעל כרחו, ועי' מחנ"א (הלכות גז"א פ"ב ה"טו) וש"ת מהרש"ך (חלק ג סימן סו) שינוי אינו קונה אלא במתכוין. ועי' דברי גאונים כלל יז סי' י: הגונב טבעת מיהודי, והטבעת היתה משכון של גוי, והגוי טוען ששטות הטבעת פי עשר מהשויות, אם הגנב הוא איש אמוד בכך שמלוה לערלים על משכנות ה"ל לגנב לאסוקי אדעתיה שהיא של גוי, ולכן חייב לשלם כל הנזק. ועי' לעיל סי' רצא סק"א ברע"א, ועי' שם ס"ד בקצה"ח.

²² שינוי המעשה החוזר לברייתו עם יאוש לא קני (רע"א או"ח סי' יא מג"א סק"י).

מאיר המשפט על הלכות גניבה

(ג) אינו קונה וצריך להחזירה - י"א דאם קידש בו אשה צריכה גט מספק דשמא קונה מדרבנן (סמ"ע), וי"א שמאחר וסתם גזילה יאוש בעלים (סי' שסח ס"א), לכן הוה ודאי קידושין, אמנם אם הגניבה קיימת בעין, אז הוה ספק (ש"ך בשם היש"ש), וי"א שצריכה גט מדרבנן (ש"ך בשם הב"ח).

(ד) שחזור לברייתו - פירוש, אפילו אם חוזר לברייתו (סמ"ע).

(ג) אם יש עם היאוש שינוי רשות²³(ה), בין שנתיאשו ואח"כ מכר הגנב בין שנתיאשו אחר שמכר, קנה, (וי"ט חולקין(ו)) (וע"ל סי' ש"ו) לענין שאין הקונה צריך להחזיר גוף הגניבה אבל מחזיר דמים אם לקח מגנב מפורסם(ז). (וי"ט אומרים לאין לך ליתן לו דמים, דקנה לגמרי(ח)). ואם לא היה גנב מפורסם, אינו נותן כלל(ט), לא חפ"ן ולא דמים, מפני תקנת השוק, כמו שיתבאר בסימן ש"ו.

(ה) שינוי רשות - פירוש כגון שמכרה או נתנה לאחר או לאחד מבניו בחייו (סמ"ע), בשעת מלחמה השררה באו ולקחו חטים של עשיר, ומאחר וכל העיר היו בצורת, הממשלה חלקו לכל בית חטים, והם מהעשיר, ואחרי המלחמה העשיר תובע מהעיר את דמי הקמח שלו. מאחר ואיכא יאוש, דמשעה שהשררה גמרה וגזרה אומר ולא רצתה ליתן להם הסחורות שלהם נתיאשו שידעו שיצטקו ולא יענו (ש"ך בשם הרשד"ם²⁴).

(ו) ויש חולקין כו' - דבעינן שיהא היאוש קודם השינוי רשות (סמ"ע), וכן עיקר (ש"ך), הא דמצריך הכא לרב שינוי רשות הוא לענין שאין צריך להחזיר אף דמים, ולזה הא דאמר ר' יוחנן הדין עם השני דהיינו לענין שעכ"פ צריך השני להחזיר דמים, ונגד זה אמר התם דס"ל דשינוי רשות ואח"כ יאוש לא קני, היינו שלא קני לגמרי שצריך להחזיר דמים, אי נמי י"ל דס"ל יאוש כדי קני, דאז כיון שנעשה ביד הגזלן הקנין של היאוש ונעשה של הגזלן, ודאי דאין הלוקח ממנו צריך להחזיר הדמים (נתה"מ), י"א דאם הגנב הפקיד את הגניבה ביד אחר ואח"כ נתיאשו הבעלים ואח"כ מכר הגנב להנפקד, לא קנה דהוי שינוי רשות קודם יאוש במה שהפקיד אצלו. ויש חולקין דפקדון לא מקרי שינוי רשות דברשותא דמרא קאי וכשהקנה לו אח"כ זהו שינוי רשות אחר יאוש (רע"א).

(ז) אם לקח מגנב מפורסם - כשלקחה מגנב שאינו מפורסם עשו תקנת השוק שהנגזל יחזיר ללוקח מה שנתן בעדו, משו"ה כאן שלקחו לאחר יאוש א"צ להחזיר הלוקח כלל, אמנם נראה דלאחר יאוש אפילו בגנב שאינו מפורסם, מאחר ודרך הגנב להזיל הדברים שמוכר ליתנם בפחות משוויים, ואותו מותר עד כדי שוויים צריך להחזיר הלוקח להנגזל (סמ"ע), ועיקר כמחבר דאין הלוקח מחזיר כלום בגנב שאינו מפורסם²⁵ (ש"ך ונתה"מ), עי' לקמן ש"ו ס"א דאסור ליקח מגנב מפורסם. ולמעשה אי אפשר לסמוך גם על הדעה הסובר דשינוי רשות ואח"כ יאוש קונה וגם לסמוך על הדעה דס"ל דבמקום שקונה אין צריך ליתן דמים, דבשינוי רשות ואח"כ יאוש נראה דאי אפשר לומר כלל דאין צריך ליתן הדמים, דלא גרע מיאוש דאבידה דאם הגיע לידו קודם יאוש דצריך להחזיר הדמים עכ"פ, ובידע שהוא גנוב לכו"ע אפילו גוף החפ"ן לא קנה בשינוי רשות ואח"כ יאוש, דכיון שידע שהוא גנוב נתחייב להיות שומר עליו ולהשיבו לבעלים כמבואר בסימן שמ"ח סעיף ז' בהגה"ה, וכיון דנתחייב בהשבה ונעשה שומר של הבעלים והוי כמונח ברשות הבעלים דלא מהני ביה יאוש, ולפ"ז נראה דאפילו הגיע לידו בפקדון קודם יאוש לא מהני שוב אפילו מכר לו אח"כ אף שנעשה שינוי רשות אחר יאוש, דכיון שנעשה שומר של הבעלים לא הועיל היאוש כלל וכלא נתיאשו דמי (נתה"מ), וי"א שחיוב תשלומין הוא קנס כדי שלא יטפלו בעל הבית עם הגנבים וזה לא שייך ביורשים (לקמן סי' שס"א ס"ז) (פ"ת בשם הפנ"י), עי' שו"ע אר"ח (סי' תרמ"ט ס"א): ויש מי שאומר דלא נפסל גזול וגנוב אלא לגנב

²³ כשנקנה ביאוש ושינוי רשות הוי ע"י הקנין שקונה זה שנטלו מהגזלן הרי הוא ג"כ של הגזלן למפרע בשעת נתינה וא"כ גם זה שקנה מיד הגזלן ולא ידע שהוא גזול ועכשיו כשנודע לו ואינו חפץ בממון של גזל היה מקום לומר שהרי על ידו נקנה גם להגזלן וא"כ יחזירהו להגזלן קמ"ל שלא כן הוא שהרי כיון שאינו רוצה בדבר האסור לא ניחא ליה דליתעביד איסורא על ידו ובטל הקנין למפרע והרי הוא של הנגזל (נודע ביהודה אהע"ז ח"ב סי' עז).

²⁴ צ"ע אם מותר לקחת, ואפילו במצב של פיקוח נפש, חייבים לעשות דין על העשיר. עי' פ"ת לקמן ס"ק (ז)

²⁵ עי' לעיל סי' שמ"ח ס"ח בש"ך ד"ה המראה לחבירו בשם המהר"ם.

מאיר המשפט על הלכות גניבה

ולגזולן עצמו, אבל לאחרים כשר בשאר הימים, חוץ מיום ראשון²⁶ אף על גב דאיכא יאוש ושינוי רשות כיון דס"ס צריך שיפרע דמיו לנגזל משום דבאיסורא אתא לידיה אין ראוי שיצא בו ב"ט א' דלא חשיב לכם כיון שאינו פורע הדמים לנגזל והו"ל כשאול אצלו אבל בספק שמא אותו קרקע מישראל הוה וכיון דהוי ספק גזל מקנה קני ליה ביאוש ושינוי רשות דאינו חייב להחזיר דמים משום דאעיקרא דדינא אינו יודע ממי נגזל שדה זה להחזיר לו הדמים, וי"א דאין איסור מצוה הבאה בעבירה ביום שני (פ"ת בשם הכפות תמרים), וי"א כיון דיאוש כדי לא קנה א"כ עדיין ה"ל ברשותיה דמרא קמא והלוקח הזה כאלו לוקחו מרשות בעלים הראשונים, אמנם ביורשים שלא עשו שום איסור אין סיבה לחייבם (פ"ת בשם החת"ס).

(^ה) וי"א דאין צריך כו' – העיקר כמחבר דלכו"ע כיון דקנה מגנב מפורסם א"כ באיסורא אתי לידיה ולא הוי שינוי רשות גמור ומחזיר מותר הדמים ששוה (ש"ך), שינוי מעשה ושינוי השם קונה את החפץ קנין גמור, וכן למ"ד יאוש קונה נמי קונה אותו לגמרי קנין גמור, והא דצריך הגזולן ליתן את הדמים היינו על מה שנתחייב משעת גזילה, ואפילו נאבד החפץ נמי צריך ליתן הדמים שכבר נתחייב משעת הגזילה, אבל לוקח שקנה ביאוש ושינוי רשות אין בו שום חיוב כיון דלא גזילה, אלא צריך לומר דקנין שקונה ביאוש ושינוי רשות אינו קנין גמור אלא שיוור בקניינו דאינו קונה אלא גוף החפץ אבל הדמים צריך להחזיר, ובזה אם נאבד החפץ אצל הלוקח אינו מיחייב ליתן הדמים לבעלים כיון דהוא לא נתחייב מעולם אלא שייר בקניינו וכמ"ש ואם נאבד החפץ אינו מחויב בדמים כלל (קצה"ח²⁷).
(^ו) אינו נותן כלל כו' – מיהו אם בא להחזיר ואמר איני חפץ בממון שאינו שלי, צריך להחזיר לבעלים הראשונים (סמ"ע).

(ד) אין נקרא שינוי רשות אלא במוכר או נותן. אבל אם מת והורישוהו לבניו, לא, דרשות יורש לאו כרשות לוקח דמי(י). ויתבאר בס"א. ושם יתבאר עוד אי זה קרא שינוי רשות.

(^ז) דרשות יורש לאו כרשות לוקח – דברא כרעא דאבוה הוא (סמ"ע).

סימן שנד – השביחה הגניבה ביד הגנב, ובו ו' סעיפים.

(א) היתה הגניבה ביד הגנב(א) והשביחה מאיליה, כגון כבשה שהיתה מעוברת בשעת גניבה(ב), וילדה. או שהיתה טעונה בשעת גניבה, וגזזה, משלם אותה ואת ולדותיה(ג). ואם אחר יאוש ילדה וגזזה, משלם בשעת הגניבה(ד). הוציא עליה והשביחה, כגון שפטמה, הרי השבח של גנב אפילו לפני יאוש, וכשמחזיר הגניבה נוטל השבח מהבעלים. הגה: וי"א לאפילו שצחה מאליה הוא של גנבה(ה), אפי' קודם יאוש, וכל שכן אם גנב כצפה ונתעברה אכל גנב להשבח של גנבו(ו), אפילו תצעה הצעלים קודם שילדה, הואיל וגנבה ריקנית.

(^ח) היתה הגניבה ביד הגנב כו' – כל היכא דקנה בשינוי, לא חשוב כאילו האי שעתא גזלה. אלא הוה כאילו ניקנית לו מיד כשבאתה לידו, אבל בגוף הפרה לא איירי, דפשיטא דלא קני. דליכא לגבה שינוי כלל, ולאחר שנתיישו הבעלים, קנה, ולא משום דיאוש קנה. אלא משום תקנת השבים. שינוי החוזר אף שאינו קונה אפילו מדרבנן. מ"מ נוטל השבח, משום תקנת השבים, אפילו בדמים לא מסלקינן ליה. ה"נ לאחר יאוש, אפילו בלא שום שינוי כלל. הילכך, היכא דגזל פרה מעוברת, או רחל טעונה, וילדה, וגזזה. קנה גוף הבהמה, ומשלם דמים, כפי שהיתה שוה הבהמה בשעת הגזילה. גזל ריקנית, ונתעברה וילדה, וכן לעניין גיזה, מחזיר הבהמה, ונוטל הולד והגיזה. ואי לא ילדה ולא גזזה, נוטל השבח מגוף הבהמה, משום תקנת השבים. וכולהן לפני יאוש. אבל לאחר יאוש, אפילו היכא דנתייקרה ונתפטמה מאיליה נוטל השבח, משום תקנת השבים (ש"ך בשם היש"ש).

²⁶ היינו לפני יאוש (מ"ב שם הא"ר) דלא כמג"א דאף לגבי אחרים שהם לא גזלוהו אפ"ה כיון דהחפץ לא נקנה אצלם שהוא לפני יאוש והגזל תחת ידם הוא שייך גביהו ג"כ מצוה הבאה בעבירה ואינם יוצאין בו.
²⁷ עי' לעיל הערה 20.

מאיר המשפט על הלכות גניבה

(ב) כגון כבשה שהיתה מעוברת כו' – נדצ"ל אפי' נתעברה אצל הגנב וצ"ע (ש"ך), ועיקר כשו"ע (קצה"ח).

(א) משלם אותה ואת כו' – דלידה וגזיזה לא מחשב שינוי לקנות גוף הבהמה ולא השבח על ידה דהו"ל כשינוי החוזר, דהרי חזרה להיות מעוברת וטעונה מגיזה, ומשו"ה אפילו נתעברה אצל הגנב וגם ילדה אצלו לא קנאה, ומ"ש "משלם" אותה, לאו דוקא קאמר משלם דמשמע דנותן דמים בעדה, אלא נוטל הכבשה בעינה כיון שלא קנאה בשינוי. והי"א שכתב הרמ"א ס"ל כשתחזור להיות מעוברת או טעונה גיזה הו"ל כפנים חדשות, ולא מיקרי שינוי החוזר אלא מחשב שינוי גמור והשבח הוא שלו, וגם הכבשה בעינה תשאר בידו שקנאה בהשינוי אלא שמשלם להבעלים הגנב דמיה (סמ"ע), וי"א דלא משום שינוי החוזר, אלא דלא הוי שינוי אלא כשנשתנה הגוף לגוף אחר, כגון טלה ונעשה איל דהוי גוף קטן ונעשה גדול, משא"כ כאן דנשתנתה הצורה קצת לחוד, דתחילה בשעה שהיתה מלאה היתה נראית בריאה ונעשתה כחושה לא הוי שינוי (ט"ז).

(ג) משלם כשעת הגניבה – פירוש, אם היתה טעונה קצת בשעת גניבה ונשתתה ביד הגנב עד שנתרבה בגיזה וכולד, כל שעדיין לא גזזה וילדה, דאז הבהמה עם הגיזה והולד צריך להחזיר להגנב, והגנב צריך ליתן להגנב דמי השבח שנשבח ביד הגנב, ואם כל הגיזה נתגדל מיום שבאה ליד גנב צריך לשלם לגנב כל השבח בדמים, ואם כבר ילדה אצל הגנב אזי מחזיק הגנב גם בפרה אגב ולדה והוא נותן דמי השבח כמו שהיה בשעת הגניבה להגנב (סמ"ע), וי"א דצריך להחזיר גוף הפרה (ש"ך), הטעם דמשלם כשעת הגניבה, מפני תקנת השבים, ולא משום שקנה הפרה בשינוי, והא דגנב פרה מעוברת וילדה אצלו משלם דמי פרה העומדת לילד והפרה עם הולד ישארו לגנב, היינו שאין הגנב יכול לכוף לבעלים ליקח הפרה בשומא ולהשלים, אבל אם באמת רוצים הבעלים לעשות כן הרשות בידם, והשבח שבא מזמן הגניבה הן לענין גיזה הן לענין ולד הוא לגזול, ובסיפא דגזול פרה ריקנית כו' היה החילוק בזה, דכל שהולד נפרד מהפרה קנאו הגזול ומחזיר הפרה לחוד והולד מחזיק לעצמו, והבעלים לא מצי לסלוקי בזווי, אבל אם תבעו כשהוא עדיין במעי אמו, אף שקנה דהא יש בו עכ"פ שינוי גמור, מ"מ מצי הבעלים לסלוקי בזווי וליקח הפרה עם הולד שבתוכה, דלא כסמ"ע (ט"ז).

(ד) וי"א דאפי' שבח הבאה מאליה כו' – המחבר ס"ל דלידה וגזיזה לא הוי שינוי ולהכי צריך ג"כ יאוש בעלים והרמ"א ס"ל דהוי שינוי אבל פשיטא בשבח דעלמא הבא מאלי' ולא נשתנית פשיטא דאינו של גנב קודם יאוש דבמאי לקני אמנם שבח הבא מאלי' כגון לידה וגזיזה חשיב שינוי והוא של הגנב אפילו קודם יאוש, עי' יש"ש הובא לעיל ס"ק (א) (ש"ך), וקשה על הש"ך (נתה"מ).

(ה) וכל שכן אם גנב כבשה ונתעברה כו' – ואף דבסימן ש"ס סעיף ו' בהג"ה [פסק] דכל זמן שלא נשתנה שם הגניבה מחמת השינוי לא נקרא שינוי. מ"מ הכא משום תקנת השבים חשיב שינוי (נתה"מ).

(ב) הגניבה עצמה שהיא ביד הגנב, ולא נשתנית, חוזרת לבעלים בין לפני יאוש בין לאחר יאוש, אלא שלאחר יאוש השבח לגנב, כמו שנתבאר. נשתנית הגניבה ביד הגנב, קנאה וקנה שבחה, אפילו לפני יאוש, ואינו משלם אלא דמים. ויתבאר פרטי דינין אלו בסימן שם"ב²⁸.

(ג) גנב בהמה או כלי וכיוצא בהם, ובשעת גניבה היה שוה ארבעה ועכשיו בעת העמדה בדין שוה שנים, משלם קרן כשעת גניבה(ז). היתה שוה בשעת גניבה שנים ובשעת העמדה בדין ארבעה, אם שחט או מכר או שבר הכלי או אבדו(ח), משלם כשעת העמדה בדין. ואם מתה הבהמה או אבד הכלי מאליו, משלם כשעת הגניבה.

(ד) משלם קרן כשעת גניבה כו' – דקדק לכתוב "הקרן", ור"ל ולא כפל וד' וה', ולא ביאר המחבר דינם איך ישלמו, וגם לא חילק בין כפל לד' וה' בהוקר או הוזל בין טביחה

²⁸ אם יעשה ישראל שינוי מעשה בטלית עד"מ אם יעשה כנפות אחרות וכדומה אם מועיל דאולי בעי שינוי מעשה בכל הכלי שהיא גזול וגנוב ולא סגי במקצת ועיין חר"מ סימן ש"ס שם תמצא בכל השינוי מעשה שחשב שכל הגזילה נשתנה עי"ז אבל לא במקצת הכלי וצ"ע (שו"מ מהד"ק ח"א סי' קמג).

מאיר המשפט על הלכות גניבה

להעמדה בדין, ובין היה בשעת גניבה בזול והוקר בשעת העמדה בדין, ולא חילק נמי בדין כפל וד' וה' בין נשבר או מתה מאליו או טבחו ומכרו, משום שהן קנס ומקנס לא איירי המחבר²⁹. וטעם דברים הללו הוא זה שכתב בכבא ראשונה שצריך לשלם ד' בעד הקרן עכ"פ ולא חילק בין שברו או טבחו בידיים או נשבר מאליו, משום דכל הגזלנים משלמין כשעת הגזילה. מיהו בסיפא אם היתה בשעת גניבה בזול ואח"כ הוקר, שם מחלקינן שפיר, דאם טבח או מכרה להבהמה או שבר להכלי בידיים בשעת היוקר, משלם הקרן כשעת היוקר משום דאז היתה התחלת הגניבה והוצאתה מהעולם, דהא אי לא טבחו או שברו היה מחזירו לבעליו בעינו. אבל ברישא דהוזהל בשעת שטבחה או שברה בידיים לא אמרינן דהתחיל הגניבה משעת טביחה, דא"כ יהא חוטא נשכר, דאילו לא טבחה בידיים אלא מתה מאליה היה צריך לשלם ד' ועכשיו ששברה בידיים לא ישלם אלא ב'. ובשעת העמדה בדין ד' דקאמר, לאו דוקא קאמר, דאין ענין חיוב קרן לשעת העמדה בדין כי אם לשעת התחלת הגניבה או לשעת הוצאתו מן העולם דהיינו בשעת טביחה או שבירה וכנ"ל, אלא לשון הגמרא נקט, ומיירי כשעמד השער בשוה משעת שבירה או טביחה עד שעת העמדה בדין (סמ"ע).

(^ה) או שבר הכלי או אבדו - סתם, משום דקי"ל סתם אבידה הו"ל כפשיעה, אם לא שכתב בצידו שנשבר "מאליו" דהו"ל כאילו כתב דידוע דנאבד שלא בפשיעה, ועיין לקמן סימן שס"ב סוף סעיף י' מה שכתבתי שם [סק"כ?]? (סמ"ע, פ"ת), וי"א דהך אבידה היינו אבידה בידיים דהוא מזיק ממש, אבל אבדו בפשיעה אין הגזלן מתחייב בכך דגזלן אינו שומר ואפילו שומר חנם לא הוי (קצה"ח, נתה"מ).

(ד) גנב כחושה והשמינה(ט), או שמינה והכחישה, משלם כשעת גניבה. הנה: והא דגנב כחושה והשמינה משלם כשעת הגניבה, וקא שטולא עליה הולאות, אכל נתפטמה ממילא הוי כאילו הוקרה(י), ואם שחטה משלם כשעת העמדה בדין.

(^ו) גנב כחושה והשמינה כו' - מיירי דפיטמה הגנב בהוצאותיו וכמ"ש הרמ"א ע"ז, ומשום דאמר ליה הגנב אנא מפטמינא ואתה תשקול הפיטמא, ואי היתה שמינה והכחישה אפילו מתה מעצמה מצי אמר ליה הגנב מה לי מתה כולה מה לי מתה פלגא וכל הגזלנין משלמין כשעת הגזילה (סמ"ע).

(^ז) הוי כאלו הוקרה - וכבר נתבאר בסעיף ג', דאם הוקרה ממילא ומתה מעצמה דמשלם כדמעיקרא בזול, ואם שחטה בידיים משלם כשעת שחיטה ביוקר, וה"נ בפיטום דממילא (סמ"ע), וי"א דלעולם אפי' ד' וה' אינו משלם אלא כשעת העמדה בדין, אפי' איתבר ממילא (ש"ך), י"א דמשלם כפל כשער שהוא שוה בשעת העמדה בדין, ומה בכך דכבר קני ליה מ"מ בכך חייביה רחמנא דהיינו כשיעור שיווי של שעת העמדה בדין (נתה"מ).

(ח) גנב כלי ושברו או פחתו או נשבר או נפחת מאיליו, אין אומרים יתן לבעלים השברים(יא) וישלם עליהם, אלא הוא יטול השברים ויתן לבעלים כלי שלם או דמיו (וכ"כ לקמן סי' ס"ג). ודוקא דאית ליה מעות(יב), אכל אי לית ליה לא גריעי שזכרים אלו משאר מטלטלין. יואם רצו הבעלים ליטול הכלי השבור וישלם להם הפחת, שומעין להם(יג).

(^א) אין אומרים יתן לבעלים השברים כו' - אף על גב דבנזיקין אמרינן כן כמ"ש בסימן שפ"ז (סמ"ע).

(^ב) ודוקא דאית ליה מעות כו' - עי' לקמן סי' תי"ט דאפי' יש לו מעות נותן לו אפי' סובין א"כ ה"ה הכא (ש"ך).

(^ג) ואם רצו הבעלים כו' עד שומעין להם - יש מקשים דלמה לא אמרינן שקנאה הגנב בשינוי, ואולי מיירי ששמו עליו. פירוש, שלא נשבר הכלי אלא מעט ועדיין שם הראשון נשאר ע"ג הכלי. ועיין מה שכתבתי בסוף סימן שס"ב סי"ג (סמ"ע), ויש חולקין, שקונים בשינוי, וצ"ע (ש"ך), וי"א שכלי שעשה בו שינוי, הרשות ביד הגנב להחזיק לעצמו, ובשינוי שע"י נשבר, אז הברירה ביד הבעלים שלא לקבלו, ואין לכלי נשבר שום דמיון לכלי שלם שנשתנה (ט"ז)³⁰.

²⁹ עי' לעיל & אם תפס וכו'.

³⁰ ועי' לעיל הערה 21, ולפי המחנ"א שם הוא מסביר את דברי הרמב"ם שבנשבר אין הגנב רוצה לקנות.

מאיר המשפט על הלכות גניבה

(1) גנב או גזל (יד) ולא נתייאשו הבעלים, אינם יכולים להקדיש לא הגנב והגזלן ולא הבעלים (טו), אפילו אם יש להם עדי גניבה וגזילה שיכולים להוציאו בדיינים. במה דברים אמורים, במטלטלים. אבל בקרקע, אם יש לבעלים עדים שיכולים להוציא בדיינים, יכולים הבעלים להקדישו.

(17) גנב או גזל - הגנב והגזלן לפי שאינו שלו, והבעלים לפי שאינו ברשותו (סמ"ע), כל היכא שיש לו דבר של אחר בידו וטועה בדין, שחשב שהוא שלו, או שמותר לקחתו, הו"ל דבר שאינו ברשותו אף על גב דציית דינא, כיון דאינו מחזיר עד שיחזירוהו ב"ד, ודוקא פקדון הו"ל דבר שברשותו ומשום דכל אימת דבעי מפקיד שקיל ליה, אבל כל שבטעות דין אתי לידיה או בטעות אחר ומחוסר ראייה והעמדה בדין אף על גב דציית דינא הו"ל דבר שאינו ברשותו (קצה"ח), אחד שנגנב ממנו חפץ ומכרו הגנב והלוקח לא ידע כי גנב הוא, וזה שנגנב ממנו הקדיש החפץ לעניים בעודו ביד הלוקח, ושוב הוחזר החפץ ליד בעליו, אינו קדוש (פ"ת).

(18) ולא הבעלים - י"א דאם הקדישו הנגזל ואחר כך העמיד הגזלן בדין והוציאו מידו בבית דין הכי נמי דקדיש, וצ"ע (רע"א).

סימן שנה - גנב שהחזיר הגניבה שלא מדעת הבעלים, ובו ג' סעיפים.

(א) הגנב חפץ מבית חבירו והחזירו למקומו, ולא ידעו הבעלים שהחזירו, אם ידעו הבעלים שנגנב מהם, אף על פי שהחזירו הגנב, לא נפטר (א) והוא באחריותו עד שידעו הבעלים, כגון שימנה חפציו וימצאם שלמים. ומיהו כשמנאם נפטר אעפ"י שלא ידעו הבעלים בשעה שהחזירו. לפיכך גנב לו מעות והבליע לו בחשבון ונתנם לתוך כיסו, אם יודע (ב) מנין המעות שלו, יצא, שאדם עשוי למשמש בו בכל שעה והרי מצא שהחזיר לו בכלל מעותיו. אבל אם זרקן לכיסו שאין בו כלום, לא יצא, וחייב באחריות הגזלה עד שיודיענו שהחזיר לכיס פלוני. ואם לא ידעו הבעלים שנגנב מהם, מיד כשהחזירם למקומם יצא אף על פי שלא מנאום הבעלים.

(8) הגנב לא נפטר כו' - דלא הוה השבה מעליא, דכיון דידעו הבעלים שנגנב נתיאשו מלשומרו עוד, ואף שהחזירו, הא לא ידע הבעל מזה שישמרנו (סמ"ע).

(2) ונתנם לתוך כיסו אם יודע כו' - כשנתן המעות לכיסו שיש בו מעות הוה השבה, דמסתמא אדם יודע כמה יש לו מעות כיון דרגיל למשמש בכיסו תמיד (סמ"ע).

(ב) בד"א (ג), בדבר שאין בו רוח חיים. אבל הגנב טלה מן העדר, וידעו בו הבעלים, והחזירו לעדר שלא מדעת בעלים, ומת או נגנב, חייב באחריותו. ואם מנו את הצאן (ד) והיא שלימה, פטור. ואם לא ידעו הבעלים לא בגניבתו ולא בחזרתו, אף על פי שמנו את הצאן והיא שלימה, חייב באחריותו עד שיודיע את הבעלים כדי שישמרו את הטלה הגנוב, שהרי למדו דרך אחרת חוץ מדרך שאר הצאן שבעדר זה.

(3) במה דברים אמורים כו' אבל הגנב טלה כו' - דין טלה לא נשתנה מדין גונב מעות הנ"ל כי אם בלא ידעו הבעלים לא מהגניבה ולא מהחזרה, שבשאר דברים שאין [בהן] רוח חיים נפטר מיד בהחזרה, משא"כ בדברים שיש בהן רוח חיים (סמ"ע).

(7) ואם מנו את הצאן כו' - דכיון דידעו מהגניבה ידעו שלמדו לילך דרך אחר וישמרנו שמירה מעליא יותר משאר הצאן. יש מי שכתב שאם היה הטלה שגנב נקוד וטלוא ואין כמותו בעדר, אם ידעו הבעלים בגניבתו והחזירו לעדר, אף על פי שלא מנו הצאן פטור, שהרי הוא ניכר (סמ"ע).

(ג) בד"א שנפטר כשמחזיר למקומו, בגנב הגונב מבית הבעלים. אבל שומר שגנב מרשות עצמו (ה), כגון שהפקד אתו כים או טלה ויש עדים שנגנבו (ו), אף על פי שיש עדים שהחזירו למקומו חייב באחריותו עד שיודיע לבעלים (ז), שהרי כלתה שמירתו ואינו עוד שומר עליו והרי הוא כאילו לא החזירו עד שיודיע לבעלים.

(7) אבל שומר שגנב מרשות עצמו כו' - פירוש, אף שגנב דבר שאין בו רוח חיים, דגם בגנב דבר שיש בו רוח חיים אין שייך טעם דלמדו דרך אחרת, שכיון שהחזירו למקומו

מאיר המשפט על הלכות גניבה

והוא ידע שגנבה ישמרנו מעצמו טובא שלא ילך בדרך אחרת ויתאבד, משו"ה הוצרך גם בטלה לטעם אחר, והוא, כיון דגנבו מסתמא לא ניחא לבעל הבהמה שיהא הוא שומר עליה שאינו נאמן בעיניו, נמצא אף שמחזירה למקומה לא מחשב חזרה (סמ"ע).⁽¹⁾ ויש עדים שגנבו כו' - דאי אין עדים, כיון שהחזיר הגניבה מעצמו הרי ראינו שעשה תשובה ולא היינו אומרים שלא ניחא לבעלים להיות שומר עליה עוד, משא"כ כשראו עדים שנגנבה אמרינן דהחזירו מיראת העדים (סמ"ע), וי"א הא דנקטו עדים היינו לאפוקי שאלו כופר שלא גנב או משום סיפא לאשמועין רבותא דאע"ג דאיכא עדים שהחזירו חייב, וה"ה במודה שגנבו דדינו כיש עדים לענין דחייב באחריותו עד שיודיע לבעלים, ומיד שגנב כלתה ליה שמירתו ואינו עוד שומר עליו א"כ מה בכך שיעשה אח"כ תשובה מ"מ צריך להחזירו ליד הבעלים עצמו כיון דכלתה שמירתו (ש"ך).⁽²⁾ עד שיודיע לבעלים - י"א אף במחזיר לבית בעלים תורת גנב עליו עד שיודיע ממש לבעלים דכיון דהבעלים יחדו לחפץ זה מקומו בבית השומר ואין ברצונם להיות בביתם. משו"ה לא מקרי חזרה לרשות בעלים. וי"א שאם החזיר לכיס בעליו, והוא מנה מעותיו פטור, וצ"ע (רע"א).

סימן שנו - אסור לקנות שום דבר מהגנב, והקונה מנגב מפורסם או אינו מפורסם, וכו' י' סעיפים.

(א) אסור לקנות מהגנב החפץ שגנב(א), ועון גדול הוא, שהרי מחזיק ידי עוברי עבירה וגורם לו לגנוב גנבות אחרות. שאם לא ימצא לוקח, אינו גונב(ב). (וכן אסור לסייע לנגב בקום דבר כלי סיגנונו(ג)).

(ד) אסור לקנות מהגנב כו' - הכיר כליו ביד אחר וטען כי נגנבו, וזה אומר איני יודע אבל אחרים מכרוהו לי או משכנוהו בידי בחובי ולא יצא לבעלים הראשונים שם גנבה בעיר, אף על פי שהביא הנגזל עדים שכלי זה הוא ידוע לו, מעמידין אותו ביד זה שהוא תחת ידו, שהרי אין לו טוען, שהרי לא טען עליו שהשאלו לו או השכירו לו או שהוא גנבו ממנו אלא שנגנב ממנו ואין ידוע מי גנבו ממנו. אבל יצא לו שם גנבה בעיר ובעל הבית זה אינו עשוי למכור את כליו והכיר כליו ביד אחר, או שהיה עשוי למכור והיו כלים אלו עשויין להשאל ולהשכיר ובאו עדים והעידו שזה כליו, ישבע זה שהן תחת ידו בנקיטת חפץ בכמה לקחן ויטול מבעל הבית שעשו בהם תקנת השוק. וכן אם היו דברים שאין עשויים להשאל וב"ה עשוי למכור את כליו אף על פי שיצא לו שם גנבה בעיר והוכרו כליו אין מחזירין מיד זה שתופסן בטענת קניה או בטענת משכון חובי, שאני אומר שמה הוא מכרן להם והם מכרום לזה שהוא מוחזק בהן או משכנם לו (ש"ך בשם בעל התרומות). חרם [דרבינו גרשום] שלא ליקח גניבות הגוים כגון גביע או בגדיהם וספרי תפלות ומשמייהם מפני הסכנה³¹. ישראל שקנה מגוי כלי כסף שהכל מכירים שהם אסורים לקנות כי משל כומרים הוא, ואותו ישראל מכרו לישראל אחר, ואח"כ נתפס הגנב ואמר שמכר ליהודי אחד אלא שאין מכירו, ומתוך שיד הכומרים תקיפה הוצרכו הקהל לרצותם ברצי כסף, ועתה רוצים הקהל להפרע מהישראל שני כי הראשון עני הוא, חרם קדמונים הוא שלא ליקח דברים כאלו מפני הסכנה כו', והרי זה שקנה דברים כאלו גרם סכנה לקהל ומיקרי רודף, לכך דבר פשוט שצריך לשלם לקהל כל היזקם, ולא מיבעיא כהאי מילתא שניכר שהוא מכלים האסורים ליקח, אלא אפילו הוה כסף שבור שאינו ניכר כל כך, מ"מ מיקרי רודף, דצריך כל אדם להתבונן בעסקיו שלא יהא סכנה בדבר כיון דהוא נמי ידע שהוא מדברים שאסור להתעסק בהם לא היה לו לקנות מישראל ראשון, אף על גב דהוא לא קנה מהגנב עצמו, מ"מ כיון שדברים אלו לבד איסור גניבה יש בהם עוד איסור קניה ועבר הלוקח ראשון וקנה, ולא מיבעיא היכא דאינם יכולים להפרע מן הראשון, אלא אפילו אי היו יכולים הקהל להפרע מהראשון אפ"ה יכולים להפרע מן השני כיון דאיסורא אצלו (פ"ת).

(ב) שאם לא ימצא לוקח אינו גונב - אף על גב דאפשר לגנב להוליכו במקום אחר שלא

³¹ ועי' לשון החרם, שמי שעובר על זה בחרם סתם ולא צריכים לשים אותו בחרם.

מאיר המשפט על הלכות גניבה

יכירו אותו שהוא גנב, מ"מ לא יהיו מצויים לגנוב, וה"ק כשלא ימצא לוקח מהגנב ודאי לא היו גונבים, משו"ה כל אדם יחדל מלקנות כדי שלא יהא רגיל לגנוב (סמ"ע), הקונה מגנב כדי להחזיר לבעלים, מצוה קעביד, והבעלים צריך להחזיר לו מעותיו שהוא הוציא עליו, ואיסור הקניה היא דווקא דאין קונה זולתו (פ"ת בשם החוות יאיר).

(א) אסור לסייע כו' - אפילו בספק אם הוא שייך לגניבה יש ליזהר בו, ועיין לעיל סימן שמ"ח סעיף ו' ז' ח' לענין חיוב המסייע (ט"ז).

(ב) הגונב ומכר ולא נתייאשו הבעלים (ד) (וע"ל סימן קס"ח), ואח"כ הוכר הגנב (ה) ובאו עדים שזה החפץ שמכר פלוני הוא גנבו בפנינו (ו), חוזר החפץ לבעלים והבעלים נותנים ללוקח דמים שנתן לגנב, מפני תקנת השוק³² (ז), והבעלים חוזרים ועושים דין עם הגנב. ואם גנב מפורסם הוא (ח), לא עשו בו תקנת השוק, ואין הבעלים נותנים ללוקח כלום, אלא חוזר הלוקח ועושה דין עם הגנב ומוציא ממנו דמים שנתן לו. הגה: וי"ל לח"כ בנגב מפורסם עשו תקנת השוק (ט) וכריך להחזיר ללוקח מעותיו, אל"ל אם כן ידע הלוקח שזה הדבר שקנה גנוב (י), שאלו כריך להחזיר כלל דמים. ואפילו הגנוב (יג) אין כריך להחזיר לו מעותיו, דול"ל נתן לו לשם מתנה (יד), הואיל וידע שאינו שלו וקנאה. ואם אמר הלוקח (טו): לטובה נתכוונתי, נאמן וכריך להחזיר לו מעותיו אפילו בנגב מפורסם, לכ"ע.

(י) ולא נתייאשו הבעלים - אבל סתם גניבה הוי יאוש בעלים אם נודע שהבעלים ידעו מהגניבה וכמ"ש לעיל סי' שנ"ג סעיף ג' מיהו היינו בגנב ישראל אבל בגנב עכו"ם אפי' סתמא לא הוי יאוש וכמ"ש ל סי' שס"ח (ש"ך).

(י) ואחר כך הוכר הגנב - לרבותא כתב כן, דאע"ג דהוכר הגנב לא אמרינן דיחזירו הלוקח להבעלים בלא דמים ויוציא מעותיו מהגנב, וכ"ש אם לא הוכר הגנב (סמ"ע), גם בגנב גוי עשו תקנת השוק (ט"ז).

(י) הוא גנבו בפנינו כו' - לפמ"ש לקמן ס"ס שס"א דטענינן ליורשי גזלן לקוח במגו דהחזרתי כל היכא דליכא עדי ראה א"כ צ"ל דכאן בכל הסי' מיירי דאיכא עדים שראוהו ביד הלוקח דאל"כ הוי טענינן ללוקח כי היכא דטענינן ליורש אף בדמים (ש"ך).

(י) מפני תקנת השוק - פירוש, מפני שקנאו בפרהסיא בשוק, ואם לא יחזירו לו דמים נמצא שלא יקנה אדם מחבירו דבר מחשש שמא גנוב הוא ויוציאנו מידו בלא דמים (סמ"ע), אם בא הדבר הגנוב אחר שנמכר לבעלים א"צ לשלם ללוקח מעותיו אף שידוע שקנהו מתחלה דלא שייך ביה תקנת השוק כיון שהוא עתה ביד בעלים הראשונים, ובמתנה אין תקנת השוק, וכן בעבדים ובהמות (ש"ך), וכן אם גנב ופרע בחובו גנב ופרע בהקיפו לא עשו בו תקנת השוק (ש"ך סק"א בשם המהרש"ך), וי"א דבהמה יש תקנת השוק (רע"א), וי"א דבעבדים ובהמה עשו תקנת השוק (קצה"ח), כוונת הש"ך שאם בא החפץ לבעלים קודם שבא ליד הלוקח, שהבעלים יכולין לומר אני הצלתי לעצמי חפצי מהגנב ומה לי בכך שאתה קנית בקנין סודר מהגנב דהא אין קנין שלך נתפס, אבל כשכבר הגיע החפץ להלוקח ונתן דמים להגנב, אף שהבעלים תפסו החפץ מהלוקח חייבים להחזיר הדמים מפני תקנת חכמים, דודאי לא מהני תפיסה לפטור מהדמים שתיקנו חז"ל לשלם מפני תקנת השוק (נתה"מ), ועי' מ"ש בסימן נ' סק"ב (קצה"ח).

(י) ואם גנב מפורסם כו' - דלא היה לו לקנות ממנו דבר דמסתמא הנמצא בידו גנוב הוא (סמ"ע), אבל אם אינו גנב מפורסם רק שמפורסם לרשע בדברים אחרים צריך ליתן דמים (ש"ך).

(י) דאף בגנב מפורסם כו' - ועיקר כמחבר (ש"ך), וי"א שזה ספיקא דדינא והמוציא מחבירו עליו הראיה, וצריך להחזיר החפץ אמנם לגבי הדמים מקרי הוא המוציא (רע"א).

³² הלוקח מגנב שאינו מפורסם בין שלקח ממנו שוה מנה במאתים או שוה מאתים במנה ה"ז נוטל הדמים שנתן מהבע"ב ואח"כ מחזיר הגנבה ולא אמרינן כיון שלקח שוה מנה במאתים ודאי במתנה נתן להגנב וכן כשלקח שוה מאתים במנה מסתמא ידע שגנובה היא משום דלפעמים כשצריך להחפץ משלם ביוקר וכשהמוכר צריך למעות מוכר בזול ומ"מ נ"ל דאם הוא דבר המצוי לקנות בשוק במקח השוה או דבר שמצוי למכור בשוה לא עשו בזה תקנת השוק דניכר שיש בזה הערמה ותלוי לפי ראות עיני הדיינים לפי הזמן והמקום ומהות הקונה (ערה"ש אות יא).
שכר פועל ליום ונתאנה ונתן לו משכון גנוב, דמ"מ אין תקנת השוק רק כפי שויו, וכפי מה שנפסד (שו"ת מהר"ל דיסקין חלק א - חו"מ אות רכו).

מאיר המשפט על הלכות גניבה

(⁷¹) שם - והלוקח בגד מכובס, ונמצא שהוא של אחר, לא עשו בו תקנת השוק (ש"ך בשם התורת אמת).

(⁷²) שזה החפץ שמוכר פלוני הוא גנבו - פירוש, פלוני זה שמכרו לו הוא עצמו גנבו ומכר לו הכלי שגנב (סמ"ע).

(⁷³) ואפילו הגנב אין צריך כו' - ל"ג "רוצה" (סמ"ע).

(⁷⁴) שם - ויש חולקים על הרמ"א (ש"ך ט"ז ורע"א בשם השבות יעקב), ועיקר כרמ"א (נתה"מ).

(⁷⁵) דודאי נתן לו לשם מתנה - ועי' לקמן סימן שע"ג סעיף א' בקנה שדה מגזלן (סמ"ע).

(⁷⁶) ואם אמר הלוקח כו' - היכא דהיה יכול להוציא מהגנב אף אם לא היה זה קונה א"צ להחזיר מעותיו (ש"ך), היכא דלא אמר להציל נתכוונתי אינו נוטל מה שנתן אלא משום תקנת השוק והיכא דלא עשו תקנת השוק כגון בגנב מפורסם אינו נוטל כלום. אמנם נראה דאפילו אינו מתכוין להציל נוטל לפחות מה שהנהו כיון דלא היה יכול להציל בענין אחר, והיכא דכיון להציל ולהשיב אבידה נוטל כל מה שהוציא ונתן בעד החפץ, והיכא דיכול להציל בלא דמים והיה יכול לתבוע מבני אדם שלנו בתוך ביתו אין לו כלום במקום דלא עשו תקנת השוק כגון בגנב מפורסם. ובספרים, אם קנאם אחד יחזיר לו דמים שנתן, כיון דאין לוקחין ספרים יותר מכדי דמיהן הא בכדי דמיהן נותנין דלא ניחא לביזוינהו באנפיהו, וזה אפילו קנה אותן לעצמו ולא נתכוין להשיב אבידה נוטל כל מה שנתן בכדי דמיהן משום תקנת הספרים. ומיהו בקונה מן הישראל אין חילוק בין ספרים לשאר מטלטלין כיון דישאל הוא בודאי יחוש לכבודו. ויש חולקים, א"כ לא מפקינן מיד הלוקח הספרים בלא דמים אפילו היכא דלית ביה משום תקנת השוק ומשום תקנת ספרים³³ (קצה"ח), ועיין מה שכתבתי לעיל בסימן רל"ו סק"ז (נתה"מ), הלוקח צריך שבועה בנקיטת חפץ שנתכוין לטובה (פ"ת).

(ג) נתייאשו הבעלים מהגניבה, בין שנתייאשו ואחר כך מכר, בין שנתייאשו אחר שמכר, קנה לוקח ביאוש ושינוי (רשות). (וי"א דאם נתייאש לאחר שמכר לא קנה לוקח, דאין יאוש ושינוי רשות קונה אלא אם כן נתייאש קודם שמכר, וכן נ"ל להורות), (ועי' ל סימן שס"ג) ואינו מחזיר הגניבה עצמה לבעלים, אלא נותן להם הדמים אם לקח מגנב מפורסם(מז). או אינו נותן כלל, לא חפץ ולא דמים, אם לא היה זה המוכר גנב מפורסם. הגה: פירוש, דהרי הבעלים לריכין ליתן ללוקח דמי המקח משום תקנת השוק, ולכך המותר מדמי המקח(ו) לריכין ליתן לו לפי סכר"א ז', אלא דיס חולקין וסכר"א לכו דלאוש ושינוי רשות קונה לגמרי ואין לריכין ליתן לו אפילו הדמיס(יח). ועי' ל סימן שנ"ג.

(⁷⁷) אם לקח מגנב מפורסם - דלא עשו תקנת השוק בגנב מפורסם, ואין יאוש ושינוי רשות קונה לגמרי כי אם שאין צריך להחזיר הגניבה בעינא, אבל דמי שויה צריך הלוקח ליתן לבעליה, אבל בקנה מגנב שאינו מפורסם, דאז אף אם לא נתייאשו הבעלים צריכין הבעלים עכ"פ להחזיר להלוקח מה שנתן להגנב בעדה, השתא שנתייאש וקנה גוף הבהמה ביאוש ושינוי רשות, אף דמי הגניבה א"צ הלוקח ליתן להבעלים, דהרי הבעלים היו צריכין ליתן לו דמי שויו (סמ"ע), אף דכבר אכלו הלוקח כיון דמיד שקנה מהגנב זכה בה מתחייב בדמים לא נפטר במה דאכלו אח"כ ואינו דומה לדלקמן סי' שסא ס"ז דהתם ליכא שינוי רשות ולא נתחייב בה (רע"א).

(⁷⁸) המותר מדמי מקח - כיון דמן הדין על הלוקח להחזיר לבעל הגניבה דמי שויה, אלא מפני שעל בעלים ליתן להלוקח מה שנתן להגנב אין צריך ליתן הלוקח דמי שויו, הלכך כל היתרון בדמי שויו על דמי לקיחתו צריך הלוקח ליתן להבעל (סמ"ע), והיינו משום דלוקח לא קני ביאוש ושינוי רשות אלא לגוף החפץ אבל דמים צריך להחזיר אלא שמנכה לו הדמים שנתן משום תקנת השוק. ונראה דהיינו דוקא בידוע בכמה קנה צריך להחזיר המותר, אבל אם אינו ידוע בכמה קנה אין הלוקח צריך לישבע בכמה קנה אותו אלא כיון שהלוקח מוחזק וטוען שקנהו בכך וכך נאמן בלא שבועה (קצה"ח).

(⁷⁹) ואין צריך ליתן לו אפילו הדמים - פירוש, בין קנה מגנב מפורסם או אינו מפורסם, כיון דנתייאש קודם שלקחה דהו"ל יאוש ואח"כ שינוי רשות, אפילו שוה החפץ יותר הרבה מהדמים שנתן להגנב א"צ ליתן לבעל החפץ כלום, שקנהו לגמרי (סמ"ע).

³³ עי' סימן רנט ס"ג ודברינו שם.

מאיר המשפט על הלכות גניבה

(ד) בזמן שהלוקח עושה דין עם בעל הבית, אם אין עדים בכמה קנה, נשבע הלוקח בנקיטת חפץ בכמה לקח, ונוטל מהבעלים(יט).

^(יט) נשבע הלוקח כו' - שכיון שהוא מוחזק הרי זה נשבע ונוטל (סמ"ע).

(ה) בזמן שהלוקח עושה דין עם הגנב, והוא אומר: בכך וכך לקחתי ממך, והוא אומר: לא מכרתי לך אלא בפחות מזה, הלוקח נשבע בנקיטת חפץ, ונוטל מהגנב(כ).

^(כ) ונוטל מהגנב - אף על גב דטוען ברי, מ"מ כיון דכל גנב חשוד הוא על השבועה, משו"ה אינו נשבע על מה שאומר ונפטר (סמ"ע).

(ו) גנב ופרע בחובו, גנב ופרע בהקיפו(כא), אין בזה תקנת השוק(כב), אלא הבעלים נוטלים הגניבה בלא דמים וישאר חוב אלו על הגנב, כמו שהיה.

^(כב) ופרע בהקיפו - פירוש, שלקח קודם לכן מחנוני אחד בהקפה כמה ענינים, ועתה נותן לו גניבה זו בהקפתו (סמ"ע).

^(כג) אין בזה תקנת השוק - דלא תיקנו אלא היכא שנתן לו עתה בשעה שבא לידו דמים בעדו, משא"כ זה דאמרינן כמו שהאמינו כבר יאמינו גם עתה (סמ"ע).

(ז) משכן הגניבה, בין שמשכנה יתר על דמיה או בפחות מדמיה(כג), הבעלים נותנים לבעל המשכון (מעויותוכד) וחוזרים ועושים דין עם הגנב, אלא אם כן היה גנב מפורסם, כמו שנתבאר(כה). הגה: וכן אומן שנותנין לו כלים לתקונו(כו), והשכנים, לריכין הצעלים ליתן לו מעויותוכז) אבל לא הריצותוכח) שעולה עליו, ללא עשו תקנת השוק על הריצות. ואפילו למאן דאמר: אומן קונה נשכח כלי, לא נאמר דהרי הוא של אומן ולא של צעלים, למכל מקום ריך להחזירו לצעלים מכח דינא דמלכותא(כט), דהכי נהיגי עכשיו להחזיר כל גניבה אפילו לאחר יאוש ושינוי קשות מכח דינא דמלכותא. וע"ל סימן ק"ו ס"ג) וזמקום שנהגו שיתן לו הריצות, ריך ליתן לו גם הריצות (ועיין לקמן סי' קס"ח).

^(כד) משכן - אם נתן לו מעות לעיסקא ומשכן לו הגניבה, בזה אין סמיכות דעתו על המשכון לחוד, כיון דהמתעסק אינו רשאי להוציא המעות לעשות בו שכרא, בזה לא עשוי תקנת השוק [ולא צריך לשלם לממושכן] (רע"א).

^(כה) בין שמשכנו יותר על דמיה - פירוש, ואין דרך העולם להלוות על משכון יותר על דמיה כיון דאסור להשתמש בו דנימא חביב היה עליו כמו במכר דסעיף שאחר זה, מ"מ כיון דעכשיו בשעה שבא לידו נתן לו הדמים, אמרינן שלא נתן לו באמנה אלא מפני שידע בו שלא יניח המשכון ויפדהו, ושייך בו תקנת השוק שלא ימנעו בני אדם להלוות זה לזה (סמ"ע), וי"א דווקא במשכנה בכדי דמיה אבל לא יותר (רע"א).

^(כז) לבעל המשכון מעותיו כו' - אמנם א"צ ליתן אלא כדי שווים (ש"ך).

^(כח) אלא אם כן היה גנב מפורסם כמו שנתבאר - פירוש, בסעיף ב' נתבאר זה, ושם כתב הרמ"א ד"א דגם בגנב מפורסם עשו תקנת השוק א"כ ידע שזה החפץ גנוב הוא, ע"ש (סמ"ע).

^(כט) וכן אומן - אמנם בסרסור שמשכן כלים של אחר, שעליו היה למכרם, עשו תקנת השוק, וה"ה בגזלן שאין לו ממה לשלם עשו תקנת השוק (רע"א בשם לחם סתרים).

^(ל) צריכים הבעלים כו' - אשה שלותה על משכונות שהיו של בעלה שלא מדעתו, לא קנאם המלוה ומחזיר לבעלים בלא דמים ולא שייך הכא תקנת השוק, ודוקא שלא ידע הבעל שמשכנה אותם, אבל אם משכנה בדיעת הבעל אימר נתרצה, ודוקא בידוע שהוא משל בעל (סמ"ע).

^(לא) אבל לא הריבית - כאשר יש במשכון עוד יתרון, היינו שיש עיסקא ביניהם, לא עשו תקנת השוק, וי"ח, דאין תקנה נגד הריבית, אבל יש כנגד הקרן (קצה"ח).

^(לב) דהכי נהיגי עכשיו כו' מכח דינא דמלכותא כו' - ואף ע"ג שהוכחתי לעיל סימן ע"ג סי"ד באריכות דלא אמרינן דינא דמלכותא מה שהוא נגד דין תורתנו מ"מ דיינין הכי שפיר בלישנא דהכי נהיגי עכשיו כלומר דגם בישראל נהיגי כן³ (ש"ך), עיין מ"ש בסימן רנ"ט ס"ז, וא"כ ה"נ אם הוא עני ולקח אותו בזול דאין צריך להחזיר לבעלים הראשונים וכמו שמחלק הרמ"א בין עני לעשיר באבידה שם סימן רנ"ט סעיף ה' ולפי מ"ש שם ה"ה הכא. ואם קידש אשה בגזל דמקודשת משום יאוש ושינוי רשות, והקשו דהא עכשיו צריך

³⁴ עי' לעיל הערה.

מאיר המשפט על הלכות גניבה

להחזיר אפילו אחר יאוש. בקידושי אשה שיתבטלו הקידושין מחמת זה ודאי אין כופין את האשה להחזיר לפנים משורת הדין ולבטל קידושי מצוה (קצה"ח).
(ח) הלוקח מגנב שאינו מפורסם, בין שלקח ממנו שוה מאה במאתים או שוה מאתיים במאה(ל), הרי זה נוטל הדמים מבעל הבית ואחר כך מחזיר הגניבה, מפני תקנת השוק, כמו שנתבאר.

(ז) בין שלקח ממנו שוה מאה במאתים - ולא אמרינן דבמתנה נתן לו כיון דנתן לו כ"כ הרבה, וכן בלקח שוה מאתיים במאה לא אמרינן שהבין שגנוב הוא בידו כיון דזבנו כ"כ בזול, אלא כיון דדרך העולם הוא לפעמים כשאדם צריך למעות מוזיל במכירתו, או כשצריך לחפץ כזה מוסיף טובא על דמי שויו, משו"ה עשו בו תקנת השוק (סמ"ע).
(ט) היה נושה בגנב מאה זוז, וגנב הביא לבעל חובו ונתן לו מאה אחרים, הרי הגניבה חוזרת לבעליה ואומרים (לו): לך ותבע הגנב במאתים, שלא נתת לו המאה האחרים מפני החפץ שהביא לך בלבד כשם שהאמנתו בראשונה האמנתו באחרונה. והני מילי כשנתן לו החפץ סתם, אבל אם פירש ואמר: הלוני על חפץ זה מנה, ודאי זו היא משכונא שעשו בה תקנת השוק, ויחרימו סתם שכך היה(לא).

(א) ויחרימו סתם שכך היה כו' - צ"ע מנ"ל הא דסגי בחרם סתם ואדרבה מסתבר דצריך לישבע כדין כל הנשבעין ונוטלים (ש"ך), לכאורה י"ל דדוקא לענין לישבע כמה נתן אמרינן הכי, דאל"כ כל אחד יאמר שנתן הרבה ואין מי שיכחישנו, משא"כ בהאי שאומר שהלוה על זה בחרם לבד סגי (פ"ת).

(י) לקח מגנב שאינו מפורסם, במאה, ומכר לאחד במאה ועשרים, והוכר הגנב, בעל הגניבה נותן לזה האחרון מאה ועשרים, ונוטל גניבתו, וחוזר הבעל ונוטל מהמוכר(לב) עשרים שהרויח, ונוטל המאה מהגנב. ואם גנב מפורסם הוא, נוטל המאה ועשרים מהתגר(לג) שלקח מהגנב, והולך התגר ותובע הגנב במאה של קרן. והוא הדין אם מכר השני לשלישי והשלישי לרביעי, אפילו מאה, שהוא נוטל מכל אחד ואחד מה שנסכר, ונוטל הקרן מהגנב. וכל הדברים האלו לפני יאוש, כמו שנתבאר. הגה: ישראל שקנה מן הגנב ומכרו לישראל אחר, וצא עובד כוכבים ואמר שנגנב ממנו, והולאו מלוקח שני דליניהס, אם הגנב מפורסם צריך לישראל ראשון להחזיר לשני מעותיו. ואם אינו מפורסם, אין צריך להחזיר לשני מעותיו, דיכול לומר: שמה העובד כוכבים משקר(לד). ועיין לעיל סימן רכ"ז.

(ב) וחוזר הבעל ונוטל מהמוכר - ואם מכרו ביותר משויו והבעלים רוצה בהמקח שמכר הגנב ותובע הדמים שקיבל בעד החפץ, צריך לשלם (נתה"מ).

(ג) נוטל המאה ועשרים מהתגר - דבעל הגניבה עכ"פ צריך ליתן לשמעון לוקח השני ק"ך זהובים מפני תקנת השוק, דהא לא ידע שראובן לוקח הראשון קנהו מהגנב מפורסם, וחוזר ונוטל כל הק"ך זהובים מראובן שהוא ידע שגנב מפורסם הוא (סמ"ע).

(ד) שיוכל לומר שמא הגוי משקר - אבל אם הוא גנב מפורסם לא אמרינן דהגוי משקר, דהא הטעם הוא דלא עשו תקנת השוק בגנב מפורסם משום דלא היה לו לקנותו ממנו, וזה הטעם שייך ג"כ בזה, ולפי דעת החולקין בסעיף ב' בהג"ה דגם בגנב מפורסם עשו תקנת השוק אם לא שידע שזה החפץ גנוב הוא, גם בזה נ"ל דמיירי בהכי (סמ"ע).

סימן שנו - המכיר כליו וספריו ויצא לו שם גניבה בעיר, ובו ג' סעיפים.

(א) בעל הבית שאינו עשוי למכור את כליו, ויצא לו שם גניבה בעיר(א), והכיר כליו וספריו ביד אחרים, או שהיה עשוי למכור והיו כליו אלו שהכיר מכלים העשויים להשאיל ולהשכיר, אם באו עדים שזה כליו של זה(ב), ישבע זה שהם בידו, בנקיטת חפץ, בכמה לקח, ויטול מבעל הבית ויחזיר לו כליו. (וי"א דכיון שהוא טוען גנוביסוג) אתרע ליה חזקה לעשוין להשאיל ולהשכיר, שהרי הוא אינו טוען כן, ולכן חיישין שמה מכרן. היה בעל הבית עשוי למכור את כליו ולא היו מהדברים העשויים להשאיל ולהשכיר, אף על פי שיצא לו שם גניבה בעיר והוכרו כליו, אינו מחזירן מיד לקוחות, שמא הוא מכרן לאחרים. אבל אם

מאיר המשפט על הלכות גניבה

באו בני אדם ולנו בתוך ביתו, ועמד וזעק בלילה: נגנבו כלי וספרי, ובאו בני אדם ומצאו מחתרת תורה ובני אדם שלנו בתוך ביתו יוצאים וצוררות של כלים על כתפיהם והכל אומרים: הללו כליו וספריו של פלוני, הרי זה נאמן, וישבע זה שהכלים בידו בנקימת הפין כמה הוציא, ויטול מבעל הגניבה ויחזיר לו כליו.

(^א) ויצא לו שם גניבה בעיר כו' - היינו דוקא שהוא צועק כלי פלוני שסימנו כך וכך אבדתי, ואח"כ רואה כלי כזה ביד בעה"ב אחר, וז"ש והכיר כליו כו', שהכל רואין שיש לכלי זה אותן סימנים שצעק עליו שנגנב מידו (סמ"ע), באינו עשוי למכור כליו צריך שיתן סימן בכלי לראיה שהם כליו, אלא שיש חשש שמא ראה הכלי בסימניו תחילה בידו של אותו שמכרו, ועוד יש חשש שמא היה צריך עכשיו למעות והוצרך למכור כליו, לזה מועיל מה שראינו אנשים חתרו בקיר והוציאו חבילה, אף שאין יודעים מה בחבילה, וה"ה באין שם שום סימן רק שיש עדים שהיו כליו ויצא לו שם בעיר שנגנבו ממנו מהני, וא"צ בזה חתירה בקיר. אבל בעשוי למכור דאז יש חשש טפי שמא מכרן, לא מהני הסימן רק אחר שראו שנשאו אותן כלים בעצמן מביתו דרך החתירה (ט"ז), כל זה כשהאיש שהמטלטלין בידו טוען שאחר מכרן לו, אבל כשטוען אתה מכרתו לי אז ודאי נאמן בהיסת ואפילו בדמים אין מוציאין מידו, וה"ה אם היו ביד יתומים, טוענים להם (רע"א בשם התורת חיים).

(^ב) אם באו עדים שזה כליו של זה כו' - דביצא לו שם גניבה בעיר לא סגי, דדילמא ראה אותן ביד זה בסימניו ועשה ערמה לצעוק איך שנגנב ממנו כדי להוציאו מידו, ומ"מ צריכין ג"כ שיצא לו שם גניבה בעיר, דאל"כ יש לחוש דילמא אף שאינו רגיל למכור שמא היה צריך למעות ומכרו (סמ"ע), ולעולם אין מוציאין עד דאיכא תרתי לטיבותא דהיינו שם גניבה ואינו עשוי למכור או שם גניבה ודברים העשויין להשאיל ולהשכיר, וה"ה דברים העשויין להשאיל ולהשכיר ובעה"ב אינו עשוי למכור כליו דהוי נמי תרתי לטיבותא, וכל הסימן מדובר שאין עדים שראוי שנגנבו (ש"ך), ופי' הדברים העשויים להשאיל ולהשכיר היינו הם הכלים שבני אותה מדינה עושין אותן מתחלת עשייתן כדי להשאילן ולהשכירן וליטול שכרן כו', כגון היורות הגדולות של נחושת שמבשלין בהן בבית המשתאות, וכגון כלי נחושת הטוח בזהב ששוכרין אותו לכלה להתקטט בו, שעשיית אלו הכלים אינו למכירת עצמן ולא להשתמש בהן בעה"ב בביתו אלא להשאילן לאחרים כדי להנות כנגדן או להשכירן וליטול שכרן, ועיין שו"ע סימן ע"ב סעיף י"ט, ומש"ה כי היכי דאמרינן בבעה"ב שאינו עשוי למכור כליו דמהני בצירוף שם גניבה בעיר ונאמן לומר גנובין, כיון שאינו עשוי למכור כליו מסתמא אינו מוכר, ה"ה בבעה"ב שעשוי למכור כליו והם דברים העשויין להשאיל ולהשכיר, א"כ אין הדבר ההוא עומד למכירת עצמו, והו"ל כמו בעה"ב שאינו עשוי למכור כליו, והרמ"א ס"ל דדברים העשויין להשאיל ולהשכיר עומד למכירת עצמן אלא שהוא רגיל להשאיל ולהשכיר לאדם כזה, א"כ כיון שאינו טוען השאלתים אפילו יצא לו שם גניבה לא מהני ליה מידי כיון שאינו טוען השאלתים. ולפ"ז נראה דהיינו דוקא כלים העשויין להשאיל ולהשכיר בצירוף שם גניבה הוא דמהני, כמו דמהני שם גניבה בבעה"ב שאינו עשוי למכור כליו, אבל צירוף כלים העשויין להשאיל ולהשכיר בצירוף בעה"ב שאינו עשוי למכור כליו לא מהני, דהוא אינו אלא חדא, בעה"ב שאינו עשוי למכור כליו והכלים מחמת עצמן אינן עשויין למכירת עצמן, וא"כ לא מהני אלא בהצטרפות שם גניבה (קצה"ח). וי"א דשם גניבה היינו שראו עדים מחתרת תורה, אבל כשיש עדים שהן כליו דאין צריך שראו שחתרו, אבל ודאי דשם גניבה שעשה בעצמו שצעק מקודם שנגנבו לו כליו ודאי צריך, ובכלים העשויין להשאיל אפילו בעה"ב עשוי למכור ג"כ א"צ שם גניבה, וכיון שאין צריך שיעידו שראו מחתרת, אבל ודאי דשם גניבה שעשה בעצמו שצעק מקודם שנגנבו כליו צריך, והרמ"א חולק, דאין שום מעלה בדברים העשויין להשאיל לענין טענת גנובין, כיון דכל הסימן מיירי בליכא עדי ראה כמ"ש הש"ך, ממילא דינן כשאר כלים דכל שהבעה"ב עשוי למכור בעינן שם גניבה גמור כגון שראו מחתרת וכו' וזה אפילו להרמ"א דלא מהני שם גניבה שהזכיר בריש הסימן דהיינו שם גניבה שעשה בעצמו, רק כשהבעה"ב עשוי למכור כליו אפילו הן עשויין להשאיל בעינן שראו מחתרת תורה וכל התנאים שהזכיר בסיפא כיון דלית ליה מיגו דשאלין, דכל הסימן מיירי בליכא עדי ראה (נתה"מ).

מאיר המשפט על הלכות גניבה

(א) דכיון שהוא טוען גנובין כו' - עיין לעיל סימן קל"ג ס"ו, וגם בסימן צ' סעיף י"א (סמ"ע).

(ב) דין מי שנכנס לבית חבירו והוציא כלים תחת בגדיו נתבאר בסימן צ'.
(ג) ראובן שנגנבו כליו או נאבדו או נמלוהו לסמים, ובאו ליד עובד כוכבים, וקנאם ישראל אחר בפחות משווי, ובאו הבעלים ותבעום מיד זה שקנאם, יתבאר בסימן שס"ח.

סימן שנה - דברים האסורים לקנות מהרועים ומשומרי פירות ומבעלי אומנות, ובו י"ב סעיפים.

(א) כל דבר שחזקתו שהוא גנוב, אסור ליקח אותו. וכן אם רוב אותו דבר שהוא גנוב (א) (ב), אין לוקחין אותו. לפיכך אין לוקחין מהרועים צמר או חלב או גדיים, אבל לוקחים מהם חלב וגבינה, במדבר אבל לא ביישוב (ג). ומותר ליקח מהרועים ד' צאן (ד) או ד' גיזות של צמר מעדר קטן, או חמשה מעדר גדול, שאין חזקתו שהוא גנוב. כללו של דבר, כל שהרועה מוכרו, אם היה בעל הבית מרגיש בו מותר ללוקחו. ואם לאו, אסור.

(א) וכן אם רוב אותו דבר "שהוא" גנוב כו' - ר"ל הן שחזקת אותו דבר עצמו הוא גנוב הן שאין חזקת אותו דבר עצמו הוא גנוב אלא רוב דבר ההוא הוא בחזקת גנוב, וכמו שמפרש ואזיל כגון שקונה מהרועה חלב וגיזה, ורוב רועים מוכרים אותן הדברים בלי ידיעת בעלי הצאן (סמ"ע).

(א) רוב אותו דבר שהוא גנוב - עיין לקמן סימן שס"ט סעיף ג' דמותר לקנות מהגוזלן אפילו מיעוט ממנו הוא משלו ורובו גזול, דשאני התם דמ"מ יש בידו משל היתר מיעוט ממנו, משא"כ כאן דכשנאמר דזה הרועה הוא מן הרוב המוכרים שלא ברשות בעליהם, נמצא שכל דבר ההוא שבידו הוא גזול (סמ"ע).

(א) חלב וגבינה במדבר - מפני שטורח הוא לבעל הבית להביאו לישוב ומניחו לו, ודוקא חלב וגבינה, אבל גדיים אין חילוק בין מדבר לישוב (סמ"ע).

(א) ד' צאן כו' - שחסרון ניכר טובא בעדר קטן ולא מילא לבו של הרועה למכור כ"כ בלי רשות בעלים, משא"כ בפחות מזה שאינו ניכר כ"כ ואף אם יוכר חסרון יכול להשמש בב' ג' ולומר שמתו או נגנבו, משא"כ בהרבה (סמ"ע).

(ב) אין לוקחין עצים או פירות משומרי פירות, אלא בזמן שהם יושבים ומוכרים והסלים והפלים בפניהם, שהרי הדבר גלוי ויש לו קול. והוא שיהיה על פתח הגנה.
(ג) וכולם שאמרו: הטמן, אסור לקחת מהם.

(ד) מותר ליקח מהאריס(ה), שהרי יש לו חלק בפירות ובעצים. הגה: וי"א לוקח לאחר שחלקו. דסתמא שלו הוא מוכר. אבל קודם חלוקה אסור, דחיישין שלא יתן לבעל הבית נגד מה שנטל.

(א) מותר ליקח מן האריס כו' - אם אדם נותן לחברו לאכול מדבר שאינו שלו אלא של חברו השני, אף על פי שידוע שחברו יתרצה מותר לאכלו כיון שידוע שיתרצה א"כ השתא נמי בהיתרא אתי לידיה דמסתמא אינו מקפיד על זה (ש"ך), בעל הבית המזמן אורחים לשולחנו ולקח אחד מהם וקדש בהם את האשה מקודשת שאין בעל הבית מקפיד עליהם אם יעשו כל חפציהם במנותיהם [ע"כ רמ"א אה"ע סי' כ"ח סי"ז, ולשו"ע זה ספק מקודשת] ויש להסתפק אי דוקא ממנותיהם קאמר במה שהיה להם לאכול נותנים ולא קפדי אנשי בהכ"כ³⁵ (ש"ך בשם המהרי"ט). וי"א דאסור לאוכלו, משום דהלכה כאביי דאמר יאוש שלא מדעת לא הוי יאוש ואף על גב דהשתא ניחא ליה מעיקרא לא ניחא ליה דלא ידע³⁶ (קצה"ח).

(א) דוקא לאחר שחלקו כו' - דעת הרמ"א היא במה דברים אמורים בסתם שתלינן לומר שכבר חלקו ומחלקו מכר, אבל אם ידוע לו שלא חלקו אסור (ש"ך).

³⁵ עי' פ"ת שני"א ס"א משמע אחרת ואפשר דלא.
³⁶ עי' בש"ך לעיל ??? שזה בכלל זכין לאדם שלא בפניו (דין אפוטרופוס).

מאיר המשפט על הלכות גניבה

(ה) אין לוקחין מהנשים ומהעבדים ומהקטנים(ז), אלא דברים שחזקתן שהם שלהם מדעת הבעלים. כגון נשים שמכרו כלי פשתן בגליל(ח), או עגלים בשרון. ולוקחים בצים ותרנגולים בכל מקום, (מכל אדם). וכולם שאמרו: הטמן, אסור. הגה: מעסק זלזקה אחת שהחזיקה בשל יתומים, וגזרו שלא יקח אותה קום אדם, כדי שלא להחזיק ידי עוברי עזירה (והציאו גם כן לעיל סימן ט"ו).

(י) אין לוקחין מהנשים כו' - ראובן שהלך למדינת הים ובעודו שם מסרה לאה אשתו של ראובן הנז' לשמעון ארגז של מטלטלין מתפיסת הבית לשמור אותם מחמת אימת הגנבים³⁷. אחר זמן שאלה לאה הנז' לשמעון הנז' שיתן לה פקדונה אשר נתנה בידו והשיב לה שמעון הנז' שאינו רוצה ליתנו לה מחמת שיש לו תביעות על ראובן בעלה הנז' ורוצה לעכבם בידו ולא להשיבה לך ודון עמו אמנם המטלטלין אשר אני נתתי לך מידי לידך החזירם לי כמו שמסרתים לך. אם זאת האשה נושאת ונותנת היא בתוך הבית או שהבעל היה מפקיד אצלה, הדין עם שמעון וכ"ש שהוא מוחזק במטלטלין. [אבל במטלטלין שבבית לא אומרים כל אשה חשובה כנושאת ונותנת] מ"מ אם היא תטעון ודאי ותאמר שלי הן והוא יטעון איני יודע אם הן שלך ולא יטעון ברי לי שהן של בעליך, אז ודאי יחזיר לה לאשה וזה ברור הוא. וכן ג"כ אם יאמר זה הנפקד איני יודע אם את נושאת ונותנת וכו' והיא תטעון בריא שאינה נותנת כו' (ש"ך בשם התורת אמת), לאה אשת יעקב הניחה פקדון ביד ראובן בחיי בעלה זהב וכסף ובגדים וכלי מילת וצותה לראובן ואמרה לו כשהפקידה אצלו הזהר והשמר שלא תוציא אלו הנכסים מתחת ידך ולא תתנם לא לבעלי ולא לחתני ולא לבתי ולא לשום אדם בעולם אלא תחזירם מידך לידי וידע יעקב בעלה בכל הענין ולא מיחה, מת יעקב בעלה, והניחה בן קטן מאשה אחרת ולאה באה לתבוע פקדונם הנזכר מיד הנפקד ראובן הנזכר ואפטרופוס היתום רוצים לעכב אותם ביד ראובן הנפקד בשביל היתום. אם לא הביאה ראייה שהם מנדונייתא הם בחזקת בעלה ואף לדברי המפרשים שמה שהפקידה הוא בחזקתה ואם נושאת ונותנת בתוך הבית או אם הבעל מפקיד כל אשר לו בידה הרי הם בחזקת הבעל ואפילו שידע בעלה ולא מיחה ולא הפסיד זכותו שהוא רצה שיהיו ביד הנפקד שהיה נאמן עד שיצטרך לקחתם וכשמת הוא יכולי היורשי' להוציאה מיד הנפקד אלא שיכולה היא לעכב אותם בשביל מזונותיה כיון שתפסה אותם ואינם ברשות היורשים (ש"ך בשם המבי"ט), בת העומדת בבית אביה וזנה ומפרנסה משלו, כל התכשיטין שעליה בחזקת האב הם עומדים, אמנם אם חתנה שלח לה תכשיטים, הם שלה נחשבים (ש"ך בשם המהרי"ט).

(י) כלי פשתן בגליל כו' - גליל היה מקום שגדל וצמח שם פשתן הרבה והיה בזול, ודרך אנשים של גליל שלא להקפיד על נשותיהן לקנות לעצמן פשתן ולעשות ממנו בגד פשתן ולמוכרו לצורך עצמן, וכן שרון היה מקום גידול לבהמות הרבה והיו הנשים קונין ומוכרין לנפשם ברשות בעליהן (סמ"ע).

(ו) לוקחים מהבדדים (וכתב ה"ה פי' בעלי בית הצד ושוכרין אותן לעשות צו שמן, ורש"י פירוש בעלי בית הצד שתגרין הן צמון ולוקחים מן נשיתן צמדה שהיא צפרהסיל), זיתים במדה ושמן במדה, אבל לא זיתים מועטים ושמן מועט שחזקתן גניבה, וכן כל כיוצא בזה.
(ז) מוכין שהכובס מוציא הרי אלו שלו(ט). ושהסורק מוציא הרי אלו של בעל הבית(י), (דכל מה שמקפיד עליו בעל הבית הוא שלו).

(ט) שהכובס מוציא - דרך שטיפתו נופלין מעליו (סמ"ע).

(י) ושהסורק מוציא - נשאר צמר הרבה בקוצים, וכיון שהן הרבה יש קפידא בזה והן של בעל הבית (סמ"ע).

(ח) הכובס נוטל ג' חוטיין והם שלו(יא). יתר מכאן, של בעל הבית(יב). ואם היה שחור על גב לבן, נוטל את הכל והם שלו(יג).

(ט) נוטל ג' חוטיין כו'. - בזמנם היה רגיל הוא להסירם, והוא דבר מועט ואין דרך בעל הבית להקפיד עליהן (סמ"ע)

³⁷ עי' אבן העזר (סימן פו סעיף א): אין מקבלין פקדון מאשת איש; ואם קבל, יחזיר לאשה. (ואם אמרה: של פלוני הם, נאמנת.

מאיר המשפט על הלכות גניבה

- (י) יתר מכאן של בעל הבית - פירוש, ואין להכובס אפילו ג' חוטין מהן (סמ"ע).
- (י) שחור על גב לבן - דהשחור מגנה את הלבן (סמ"ע).
- (ט) החייט ששייר מהחוט כדי משיכת מחט(יד), ושייר מהבגד מטלית שהוא שלשה אצבעות על שלשה אצבעות, חייב להחזירה לבעלים. פחות מכאן, שלו.
- (י) מהחוט כדי משיכת מחט כו' - כל שנשאר מלא מחט וחוט למחט כמלא מחט ראוי לתפור בו קצת ומקפיד עליו הבעל הבית (סמ"ע).
- (י) נסורת שהחריש מוציא במעצד(טו), שלו. בכשיל, של בעל הבית(טז). ואם היה עושה אצל בעל הבית, אף הנסורת של בעל הבית. (וכן צקאר מללכות כל שצטעל הצית מקפיד עליו, הוא של צעל הצית. שאינו מקפיד, הוא של פועל).
- (י) במעצד כו' - טורח על הבעל הבית להביאן לביתו ומשו"ה הן שלו, משא"כ כשעושה בבית בעל הבית דאז אין טורח וקפיד בעל הבית אפילו אשפאים דקים, וכן היוצא מתחת המקדח ומתחת הרהיטני והנגרר במגירה (סמ"ע).
- (י) בכשיל של בעל הבית. פירוש, שבו פוסק עץ דבר ניכר וחשוב מעץ אחר גדול ממנו, משו"ה הוא של בעל הבית (סמ"ע).
- (יא) בכל הדברים וכיוצא בהם, הולכים אחר מנהג המדינה.
- (יב) כל אומן שמכר דבר מהדברים שאינם שלו בהלכות מדינה, כגון מוכין שמכרין הסורק(יז) במקום שנהגו שיהיה של בעל הבית, אסור ליקח ממנו. אבל לוקחים ממנו כר מלא מוכין. (להוי נשתנה ציד הגנבית). ואף על גב דשינוי החוזר אינו קונה(יט), מכל מקום צספק גניבה מותר כפי האי גוונא, וכל כולל צזה³⁸). ואם מכר האומן דברים שהם שלו בהלכות המדינה, לוקחים ממנו. ואם אמר: הטמן, אסור.
- (י) כגון מוכין שמוכר הסורק כו' - עיין מה שכתבתי לפני זה בסעיף ז' ס"ק (ח) (סמ"ע).
- (י) דהרי נשתנה ביד הגנב - פירוש, דאין שם מוכין עליו אלא שם כר, וזהו שמסיק וכתב ואף על גב דשינוי החוזר כו', ור"ל וזה ג"כ שינוי החוזר הוא, שהרי יכול להוציא המוכין מהכר ויהיה שם מוכין עליו כבתחילה, ומשני כיון דאין המוכין ודאי גנובים ביד הסורק אלא ספק, התירו לקנות ממנו בשינוי כל דהו בזה (סמ"ע).
- (י) החוזר אינו קונה - דוקא היכא דאיכא תרתי שינוי השם ושינוי מעשה, שינוי השם דמעיקרא קרו לה מוכין והשתא כר וכסת ושינוי מעשה נמי איכא דעבדינהו כר וכסת (רע"א בשם שעה"מ).

³⁶ מרדכי צ"צ תקסד.

³⁷ רמז"ס גניבה פ"א הט"ו.

³⁸ אבל כל שאר ספק גניבה אסורה (מהרש"ם ח"א סימן קנא).